

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

НІКОЛАЄНКО СЕРГІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

Допускається до захисту:
завідувач кафедри менеджменту
та поведінкової економіки,
д-р екон. наук, професор
_____ О. А. Дороніна
« ____ » _____ 2025 р.

**СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ВЕТЕРАНІВ, ВЕТЕРАНОК ТА
ДЕМОБІЛІЗОВАНИХ ОСІБ**

Спеціальність 232 Соціальне забезпечення
ОП «Соціальне підприємництво»

Кваліфікаційна робота

Науковий керівник:
О. А. Дороніна, професор кафедри
менеджменту та поведінкової економіки,
д-р екон. наук, професор
_____

Оцінка: _____ / _____ / _____
бали / за шкалою ЕКТС / за національною шкалою)

Голова ЕК: _____

Вінниця 2025

АНОТАЦІЯ

Ніколаєнко С. М. Соціальний захист ветеранів, ветеранок та демобілізованих осіб. Спеціальність 232 Соціальне забезпечення. Освітня програма «Соціальне підприємництво». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2025.

У роботі досліджено систему соціального захисту ветеранів, ветеранок та демобілізованих осіб, нормативно-правову базу соціального захисту ветеранів війни в Україні та зарубіжний досвід соціального захисту ветеранів. Проведено аналіз реалізації програм соціального захисту ветеранів війни на рівні держави та Житомирської громади зокрема. Визначено проблеми та можливі напрями їхнього вирішення щодо соціального захисту ветеранів, ветеранок та демобілізованих осіб.

Основним науковим результатом дослідження є комплекс розроблених пропозицій, що утворюють платформу для побудови інклюзивної та дієвої системи соціального захисту ветеранів війни як на загальнодержавному рівні, так і на рівні громад через зміни в нормативних актах, медичній сфері, освіті і працевлаштуванні, а також співробітництві з міжнародними та громадськими організаціями.

Ключові слова: соціальний захист, ветеран, ветеранка, пільги, гарантії, психологічна реабілітація, реадaptaція, підприємництво.

107 с., 10 табл., 10 рис., 92 джерела.

Nikolaienko S. Social Protection of Veterans, Female Veterans, and Demobilized Persons. Specialty 232 – Social Security. Educational Program «Social Entrepreneurship». Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnitsia, 2025.

The study provides a comprehensive examination of the system of social protection for veterans, female veterans, and demobilized persons in Ukraine and legal framework governing social protection for war veterans. Considerable attention is devoted to international models of veteran support, enabling a comparative perspective on national practices. At the empirical level, the research assesses the implementation of state social protection programs and evaluates their effectiveness within the Zhytomyr community. The study identifies key systemic challenges and formulates evidence-based recommendations aimed at strengthening the inclusiveness, accessibility, and efficiency of social protection measures for veterans, female veterans, and demobilized individuals.

The principal scientific contribution of the study is the development of a set of proposals that constitute a conceptual foundation for constructing an integrated and effective system of veteran social protection at both the national and community levels. These proposals encompass improvements to regulatory policy, healthcare, education, and employment systems, as well as the expansion of collaboration with international and civil society organizations.

Keywords: social protection, veteran, female veteran, benefits, guarantees, psychological rehabilitation, readaptation, entrepreneurship.

107 p., 10 tables, 10 figures, 92 sources.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВЕТЕРАНІВ, ВЕТЕРАНОК ТА ДЕМОБІЛІЗОВАНИХ ОСІБ	7
1.1 Концептуальні підходи до формування системи соціального захисту ветеранів, ветеранок та демобілізованих осіб	7
1.2 Програми задоволення житлових потреб та освітні можливості ветеранів, ветеранок та демобілізованих осіб	17
1.3 Розвиток ветеранського підприємництва як інструмент адаптації ветеранів, ветеранок та демобілізованих осіб	25
РОЗДІЛ 2 ВИВЧЕННЯ ДОСВІДУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВЕТЕРАНІВ, ВЕТЕРАНОК ТА ДЕМОБІЛІЗОВАНИХ ОСІБ	34
2.1 Макроаналіз реалізації програм соціального захисту ветеранів, ветеранок та демобілізованих осіб	34
2.2 Огляд нормативно-правової бази соціального захисту ветеранів в Україні ..	43
2.3 Оцінка реалізації місцевих програм соціального захисту ветеранів, ветеранок та демобілізованих осіб у Житомирській громаді	53
РОЗДІЛ 3 ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВЕТЕРАНІВ, ВЕТЕРАНОК ТА ДЕМОБІЛІЗОВАНИХ ОСІБ	63
3.1 Зарубіжний досвід соціального захисту ветеранів, ветеранок та демобілізованих осіб та можливості його імплементації в Україні	63
3.2 Напрями вдосконалення механізму соціального захисту ветеранів, ветеранок та демобілізованих осіб	76
ВИСНОВКИ	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	91
ДОДАТКИ	102

ВСТУП

Актуальність теми соціального захисту ветеранів і ветеранок війни в Україні зумовлена сучасними суспільно-політичними умовами, насамперед повномасштабною війною росії проти України. Кількість захисників і захисниць, які повертаються з фронту, постійно зростає, що створює потребу в ефективній системі підтримки та реінтеграції. Ветерани стикаються з низкою проблем: фізичними травмами, психологічними наслідками війни, труднощами з працевлаштуванням і соціальною адаптацією. Особливої уваги потребують ветеранки, адже вони часто зазнають подвійного навантаження – як військовослужбовиці та як жінки, відповідальні за сім'ю. Державна політика має забезпечувати рівні можливості доступу до соціальних послуг, медичної та психологічної допомоги для всіх ветеранів незалежно від статі. Соціальний захист ветеранів є важливою складовою національної безпеки, оскільки від ставлення до захисників залежить довіра до держави. Підтримка ветеранів сприяє формуванню позитивного іміджу Сил Оборони України. Актуальність теми підсилюється необхідністю створення сучасних механізмів соціальної реабілітації та перекваліфікації. Важливо розвивати ветеранські спільноти та громадські ініціативи, які сприяють поверненню до мирного життя. Україна має переймати міжнародний досвід у сфері соціальної політики щодо ветеранів. Водночас потрібно враховувати національні реалії та ментальні особливості українського суспільства. Комплексний підхід до вирішення цих питань сприятиме сталому розвитку суспільства. Отже, тема є надзвичайно актуальною в контексті сучасних викликів і майбутнього відновлення України.

Мета дослідження - визначити особливості системи соціального захисту ветеранів і ветеранок війни в Україні та надати рекомендації щодо удосконалення механізмів державної і громадської підтримки захисників та захисниць у сучасних умовах.

Завдання дослідження:

- 1) вивчити теоретичні основи формування системи соціального захисту ветеранів, ветеранок;
- 2) дослідити основні напрями діяльності державних і недержавних інституцій у сфері ветеранської підтримки;
- 3) проаналізувати нормативно-правову базу України, що регулює соціальний захист ветеранів і ветеранок;
- 4) оцінити ефективність існуючих соціальних програм та послуг, спрямованих на підтримку та реінтеграцію ветеранів у суспільство;
- 5) дослідити зарубіжний досвід соціального захисту ветеранів, ветеранок та демобілізованих осіб;
- 6) розробити пропозиції щодо вдосконалення системи соціального захисту ветеранів і ветеранок з урахуванням сучасних викликів.

Об’єктом дослідження виступає система соціального захисту ветеранів, ветеранок та демобілізованих осіб в Україні.

Предмет дослідження – соціальні гарантії, механізми підтримки, програми реабілітації та інструменти реалізації державної політики щодо соціального захисту ветеранів, ветеранок та демобілізованих осіб, а також проблеми й ефективність їх функціонування.

Для досягнення поставленої мети та виконання завдань дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних **методів**, що забезпечують повноту та об’єктивність отриманих результатів: аналіз і синтез (для вивчення та узагальнення наукових джерел, нормативно-правових актів, офіційних статистичних даних щодо соціального захисту ветеранів і ветеранок); порівняльно-правовий метод (для зіставлення вітчизняного та зарубіжного досвіду соціального забезпечення ветеранів); статистичний метод (для обробки офіційних даних про кількість ветеранів, обсяги фінансування соціальних програм, показники працевлаштування та медичної реабілітації); метод узагальнення та індукції (для формулювання висновків і рекомендацій на основі аналізу зібраних даних, а також для виявлення закономірностей у розвитку системи соціального захисту); прогностичний метод (для

розроблення можливих сценаріїв удосконалення механізмів соціальної підтримки ветеранів і ветеранок, а також для оцінки перспектив подальшого розвитку ветеранської політики в Україні).

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає у розробці рекомендацій та пропозицій щодо вдосконалення системи соціального захисту ветеранів та ветеранок війни. Отримані результати можуть бути використані в роботі органів державної влади та місцевого самоврядування для підвищення ефективності реалізації програм соціального захисту ветеранів, а також громадськими організаціями з налагодження процесу партнерської взаємодії у сфері допомоги ветеранам війни.

Апробація результатів дослідження забезпечена через їх обговорення на наукових заходах та висвітлення у наукових працях. За результатами дослідження підготовлено:

1) Ніколаєнко С. Розвиток ветеранського підприємництва як інструмент адаптації ветеранів та ветеранок війни. *Modern The Integration of Research, Innovation and Economy: Collection of Scientific Papers with Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference. International Scientific Unity. October 8-10, 2025. Seville, Spain. 311 p. P. 138-139* (тези доповіді).

2) Nikolaienko S., Zhalinska I., Parnus K. Entrepreneurship among Veterans in Ukraine: Current Status, Trends, and Prospects for Development. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2025. 4(6). P. 1-9 (стаття).

3) Дороніна О.А., Ніколаєнко С.М. Адаптаційні зміни корпоративної культури організації та системи освіти дорослих для повернення ветеранів на цивільний ринок праці. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2025.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, 3 розділів, які включають в себе 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел із 92 найменувань, додатків. Загальний обсяг роботи становить 90 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВЕТЕРАНІВ, ВЕТЕРАНОК ТА ДЕМОБІЛІЗОВАНИХ ОСІБ

1.1 Концептуальні підходи до формування системи соціального захисту ветеранів, ветеранок та демобілізованих осіб

Питання формування сучасної системи соціального захисту ветеранів, ветеранок та демобілізованих осіб є одним із ключових напрямів державної політики України. В умовах тривалої збройної агресії російської федерації і, як наслідок, значного зростання кількості осіб із ветеранським статусом, постає потреба у створенні ефективної та комплексної системи підтримки ветеранів та ветеранок. Така система має забезпечувати не лише базові соціальні гарантії, а й можливості для повноцінної реінтеграції, самореалізації та розвитку ветеранів у цивільному житті.

Політика повернення ветеранів до мирного життя потребує узгоджених зусиль держави, місцевого самоврядування, бізнесу та громадських ініціатив. Переважна більшість ветеранів є особами працездатного віку, тому їхні потреби виходять далеко за межі традиційної системи пільг і матеріальної допомоги. Показниками ефективності державної підтримки мають стати активна участь ветеранів у суспільному житті, їх економічна спроможність, належний рівень добробуту, фізичне та психологічне здоров'я, а також створення умов для професійного й особистісного розвитку.

Розбудова політики у сфері соціального захисту ветеранів повинна враховувати динаміку їхніх потреб та сприяти не лише реабілітації й адаптації, а й зміцненню соціальної стійкості українського суспільства. Підвищення професійного рівня, забезпечення працевлаштування, підтримка ветеранського підприємництва є пріоритетними завданнями сучасної державної політики. Реалізація трудового та громадянського потенціалу ветеранів сприятиме соціальній згуртованості, економічному розвитку та стабільності в суспільстві.

Формування української політики у справах ветеранів розпочалося у 1993 році. До нещодавнього часу вона мала ознаки пострадянської системи, орієнтованої переважно на ветеранів Другої світової війни, учасників військових місій СРСР за кордоном, ліквідаторів аварії на ЧАЕС та колишніх працівників правоохоронних органів. Як і в радянській моделі, основна увага приділялася матеріальній підтримці, пільгам у сфері житлово-комунального обслуговування, санаторно-курортного лікування тощо. Водночас питання соціально-психологічної адаптації, професійного зростання чи підприємницької активності ветеранів залишалися поза увагою державної політики.

Основними характеристиками пострадянської ветеранської системи були такі [1, с. 5]:

- 1) вікова орієнтація – переважна спрямованість на осіб старшого віку, тоді як чисельність ветеранів безпосередніх бойових дій зменшувалася;
- 2) звуження функціональності – унаслідок економічних змін, приватизації соціальної інфраструктури та монетизації пільг заходи державної підтримки зводилися переважно до фінансування житлово-комунальних послуг і пенсійного забезпечення;
- 3) адміністративна фрагментарність – хоча послуги ветеранам надавали близько двох десятків державних органів, ключова роль належала міністерству соціальної політики, яке фактично виконувало функції адміністрування виплат, тоді як формування політики залишалося на рівні галузевих міністерств;
- 4) фінансова неузгодженість – зростання видатків на пільги та дисбаланс у розмірах грошового забезпечення між різними категоріями ветеранів призвели до поступового згортання окремих видів допомоги та зниження ефективності системи в цілому.

До 2014 року ветеранська політика в Україні фактично існувала як окремий напрям соціальної політики, що забезпечував житлово-комунальні пільги, медичне обслуговування та пенсійні виплати. Ситуація докорінно

змінилася після початку воєнних дій на сході України, коли з'явилася нова генерація ветеранів – соціально активних, політично свідомих і переважно молодих учасників бойових дій. На початок повномасштабної війни 2022 року статус учасника бойових дій отримали понад 500 тисяч осіб [1, с. 6]. Існуюча система виявилася неготовою до обслуговування такого масштабу та до нових типів потреб, що потребувало суттєвого реформування.

У 2014 році було створено Державну службу України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції, яка у 2018 році реорганізована у Міністерство у справах ветеранів України. Серед ключових напрямів діяльності Міністерства визначено [39]:

- розроблення та реалізацію державної стратегії соціального захисту ветеранів;
- забезпечення медичної допомоги та реабілітації;
- вшанування пам'яті ветеранів і співпрацю з громадськістю;
- формування єдиної системи обліку та надання соціальних послуг тощо.

Повномасштабне вторгнення російської федерації у 2022 році стало «точкою неповернення» у становленні Міністерства у справах ветеранів України (Мінветеранів). На початок 2022 року діяльність відомства охоплювала приблизно 1,2 млн осіб, а кількість громадян зі статусом учасника бойових дій перевищила 800 тисяч. Прогнозувалося, що впродовж найближчих років послугами Мінветеранів потенційно користуватимуться 4–5 мільйонів громадян [1, с. 8]. Такий масштаб зумовив необхідність негайного системного реформування політики у сфері соціального захисту ветеранів.

Попри кадрові зміни у керівництві, у 2022–2024 роках Міністерству вдалося досягти певних результатів. Було оновлено концептуальні та програмні засади ветеранської політики, створено Український ветеранський фонд, запущено вебплатформу «е-Ветеран», що містить сервіси для ветеранів та їхніх родин, запроваджено Єдиний державний реєстр ветеранів війни, а також відкрито Центри соціально-психологічної реабілітації. Крім того,

розпочато процес створення Національного військового меморіального кладовища. Ці кроки свідчать про поступовий перехід від фрагментарної системи соціальної підтримки до комплексної інституційної моделі ветеранської політики.

На сьогодні питання соціальної підтримки ветеранів та членів їхніх сімей належать до компетенції трьох основних міністерств – Міністерства оборони України, Міністерства у справах ветеранів України та Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України. На місцевому рівні в структурі цих міністерств функціонують територіальні підрозділи, які забезпечують реалізацію відповідних програм та послуг (рис. 1.1).

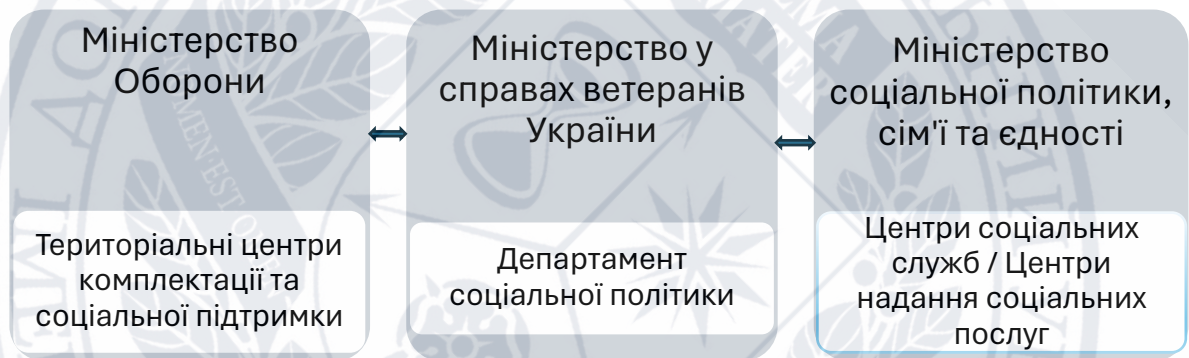

Рисунок 1.1 – Міністерства та їх підрозділи по роботі з ветеранами/ветеранками

Джерело: сформовано автором

У структурі Міністерства оборони України діють територіальні центри комплектування та соціальної підтримки (ТЦК та СП), що вирішують окремі питання соціального захисту ветеранів та членів їхніх родин. Відповідно до пункту 9 постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки» №154 від 23 лютого 2022 р., основними їхніми функціями є [65]:

- організація соціального і правового захисту військовослужбовців;
- оформлення документів для призначення одноразової грошової допомоги у разі загибелі, інвалідності або втрати працездатності;

- співпраця з територіальними органами міністерств та центральних органів влади щодо надання соціальних послуг;
- проведення щомісячних виплат і перерахунку пенсій;
- оформлення документів для отримання допомоги від міжнародних організацій;
- забезпечення санаторно-курортного лікування та розподілу путівок;
- взаємодія з Міністерством у справах ветеранів у питаннях соціального захисту тощо.

У структурі Міністерства у справах ветеранів України функціонує Департамент соціальної політики, до складу якого входять такі підрозділи: відділ надання статусів, відділ з питань соціальної підтримки, відділ з розробки та реалізації житлових програм, відділ формування і надання сервісних послуг ветеранам, відділ з питань координації та методологічного супроводу надання послуг у сфері соціального захисту, відділ по роботі з членами сімей загиблих.

Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України реалізує державну політику щодо соціального захисту ветеранів, координує розроблення стратегій і програм підтримки, а також забезпечує впровадження соціальних проєктів на рівні громад. У результаті децентралізації безпосередні повноваження щодо надання соціальної допомоги передано структурним підрозділам територіальних громад, які здійснюють прийом документів, консультування, оформлення пільг, субсидій і компенсацій. Важливою функцією цих органів є також оцінка потреб населення у соціальних послугах, контроль за їх якістю та ефективністю реалізації програм підтримки.

Відповідно до статті 17 Конституції України, держава зобов'язана забезпечувати соціальний захист громадян, які брали участь у захисті Батьківщини, а також членів їхніх сімей. На сьогодні право на державну підтримку мають учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, учасники війни, ветерани військової служби, члени сімей загиблих (померлих)

захисників і захисниць. Законодавством України для цих категорій передбачено 36 основних соціальних гарантій.

Сучасна ветеранська політика України базується на Стратегії ветеранської політики до 2030 року [80] та Стратегії формування системи повернення з військової служби до цивільного життя до 2033 року [81], затверджених відповідними операційними планами заходів на 2024–2027 та 2025–2027 роки. Обидві стратегії спрямовані на забезпечення ветеранів та їхніх сімей необхідними соціальними послугами – медичними, психологічними, реабілітаційними, а також на створення умов для їх економічної незалежності. Значна увага приділяється питанням зайнятості, розвитку ветеранського підприємництва, можливостям професійної перекваліфікації та здобуття освіти.

Хоча обидва документи спрямовані на реінтеграцію ветеранів у цивільне життя, їх акценти різняться. Стратегія повернення [81] визначає механізми інституційного та соціально-економічного забезпечення процесів реінтеграції, створення умов для адаптації ветеранів до цивільного середовища. Стратегія ветеранської політики [80], натомість, фокусується на збереженні та відновленні людського капіталу ветеранів і членів їхніх родин, формуванні позитивного іміджу ветерана як активного громадянина, здатного робити внесок у розвиток держави.

Важливим кроком у розвитку нормативно-правової бази стало ухвалення Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» щодо формування комплексного підходу до внутрішньої політики у ветеранській сфері» (№11007 від 11 березня 2025 р.) [59]. Закон закріпив новий підхід до реалізації внутрішньої політики у ветеранській сфері, визначивши основні принципи, зокрема:

- визнання визначальної ролі ветеранів у збереженні державності та розвитку людського капіталу;
- недопущення дискримінації та подолання стереотипів щодо ветеранів;

- створення системи оцінки індивідуальних потреб і підтримки ветеранів упродовж життя;
- забезпечення рівного доступу до медичних, освітніх, економічних і соціальних прав;
- профілактика посттравматичних розладів та залежностей;
- підтримка ветеранського підприємництва, освіти, спорту, культурних і соціальних ініціатив;
- фінансове забезпечення заходів у межах державної ветеранської політики.

Таким чином, законодавче поле України зазнало істотного оновлення, що свідчить про поступовий перехід від моделі пільгової підтримки до концепції комплексної інтеграції ветеранів у суспільство. Водночас залишається потреба у створенні ефективних інституційних механізмів для реалізації визначених положень.

Відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [73], державна політика у цій сфері визначається як «цілеспрямована, системна діяльність органів державної влади щодо забезпечення соціального захисту ветеранів війни та членів їхніх сімей шляхом надання пільг і гарантій відповідно до законодавства». Також у законі уточнено, що система соціального захисту ветеранів є сукупністю органів, установ і організацій, які взаємодіють між собою для формування та реалізації державної політики у сфері підтримки ветеранів.

Водночас у чинному законодавстві відсутнє чітке визначення терміну «соціальний захист ветеранів війни». Найчастіше його зміст розкривається через сукупність заходів, гарантій і пільг, що ускладнює теоретичне осмислення та практичне застосування цієї категорії. У зв'язку з цим доцільним є звернення до наукових підходів, запропонованих українськими дослідниками (див. табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Наукові підходи до категорії «соціальний захист ветеранів війни»

№ з/п	Автор	Визначення
1	Колосок А., Цимбалюк І. [32]	Соціальний захист ветеранів війни – це система заходів та програм, спрямованих на забезпечення прав та гарантій, створення належних умов життя, підтримку соціального та матеріального добробуту осіб, які брали участь у військових діях, їхніх сімей та інших пов'язаних з ними осіб
2	Митько Я. В. [38]	Під соціальним захистом учасників бойових дій слід розуміти сукупність визначених на законодавчому рівні механізмів та інструментів, які використовує держава для того, щоб забезпечити учасникам бойових дій гідне положення у суспільстві, допомогти їм адаптуватись до мирного життя, а також відновитись від травм (моральних та фізичних), які були отримані ними під час участі в бойових діях.
3	Холодов С. С. [83]	Соціальний захист ветеранів війни - це система заходів, яка здійснюється державою, органами державної влади та місцевого самоврядування, інститутами громадянського суспільства, благодійними організаціями та фондами, міжнародними організаціями та ін. та спрямована на забезпечення гарантованих умов життя, підтримки життєзабезпечення та гідного існування ветеранів війни.
4	Грищенко І. М. [11]	Під поняттям «соціальний захист ветеранів» мається на увазі діяльність держави, спрямована на створення правової та соціальної системи гарантій, що забезпечує реалізацію конституційних прав і свобод, а також задоволення матеріальних та духовних потреб військовослужбовців.

Джерело: сформовано автором на основі [11, 32, 38, 83]

Узагальнюючи наведені наукові підходи, можна зазначити, що соціальний захист ветеранів війни являє собою багаторівневу систему заходів, спрямованих на забезпечення реалізації прав, свобод і гарантій осіб, які брали участь у захисті держави. Така система передбачає поєднання державних, громадських і міжнародних механізмів підтримки та охоплює правовий, соціально-економічний, медичний і психологічний аспекти. Її головною метою є створення умов для гідного життя, самореалізації та інтеграції ветеранів у суспільство.

Відповідно до сучасних концептуальних засад, система соціального захисту ветеранів війни повинна ґрунтуватися на таких принципах:

- адресність – надання допомоги відповідно до індивідуальних потреб ветерана;

- інтегрованість – узгодження зусиль державних органів, громадських організацій, бізнесу та волонтерських структур;
- комплексність – охоплення усіх аспектів життя ветерана: здоров'я, праці, освіти, сімейних відносин, соціальної адаптації;
- децентралізація – посилення ролі місцевого самоврядування у формуванні та реалізації програм підтримки;
- гідність і самореалізація – перехід від пасивної допомоги до підтримки розвитку потенціалу ветеранів як активних членів суспільства.

Важливою складовою системи є гарантії соціального захисту, що визначені Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [73]. Вони охоплюють низку сфер життєдіяльності та спрямовані на забезпечення базових і спеціальних потреб ветеранів.

Ключові аспекти системи соціального захисту ветеранів:

- 1) правові гарантії – закріплення у законодавстві прав і свобод ветеранів, визначення механізмів їх реалізації та захисту;
- 2) матеріальне забезпечення – надання грошової допомоги, пенсійних виплат, компенсацій у разі втрати працездатності або безробіття;
- 3) пільги – компенсація або зниження вартості певних послуг, зокрема житлово-комунальних, транспортних, медичних, освітніх;
- 4) психологічна та соціальна підтримка – створення програм реабілітації, адаптації, надання психологічної допомоги та сприяння соціальній інтеграції;
- 5) розвиток трудового потенціалу – сприяння зайнятості, професійній перекваліфікації, розвитку ветеранського підприємництва.

Більшість соціальних гарантій для ветеранів закріплені в Законі України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Умовна класифікація державних гарантій соціального захисту ветеранів наведена у рисунку 1.2.

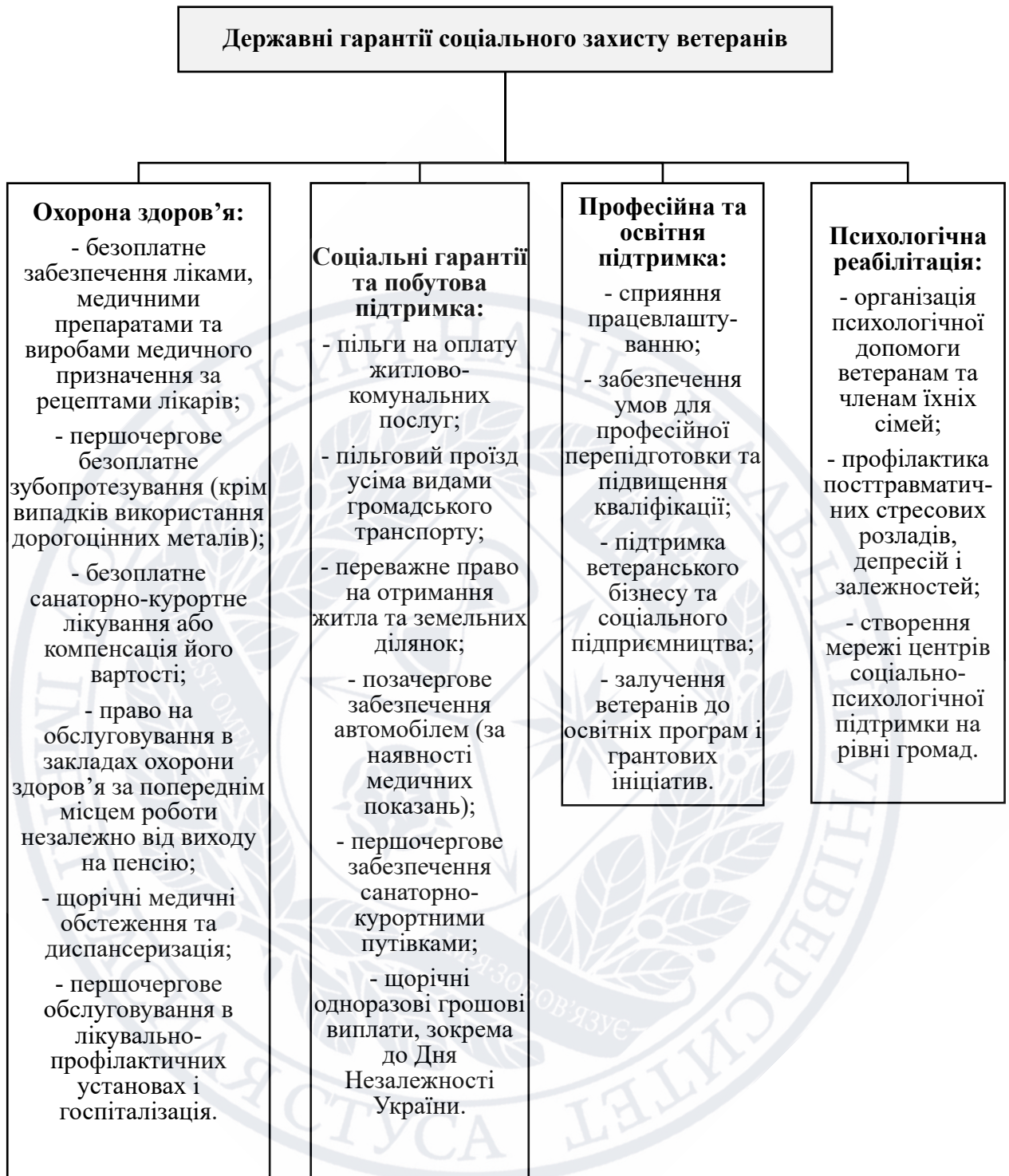

Рисунок 1.2 – Класифікація державних гарантій соціального захисту ветеранів

Джерело: сформовано автором на основі [73]

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що система соціального захисту ветеранів війни в Україні перебуває на етапі глибокої трансформації –

від радянської пільгової моделі до сучасної, орієнтованої на розвиток людського капіталу. Поступовий перехід від суто матеріальної підтримки до комплексної політики реінтеграції та самореалізації ветеранів є ключовим напрямом державних реформ у цій сфері.

Створення Міністерства у справах ветеранів, розроблення стратегічних документів до 2030 та 2033 років, упровадження електронних сервісів і реєстрів, а також законодавче визначення нових засад ветеранської політики свідчать про формування в Україні системного, концептуально обґрунтованого підходу до підтримки ветеранів. Водночас залишаються проблеми організаційної координації, фінансування та кадрового забезпечення, що потребує подальшого вдосконалення механізмів реалізації державної політики.

1.2. Програми задоволення житлових потреб та освітні можливості ветеранів, ветеранок та демобілізованих осіб

Соціальна політика України у сфері забезпечення житлом ветеранів та членів їхніх родин є одним із пріоритетних напрямів державної підтримки осіб, які брали участь у захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності держави. У сучасних умовах триваючої збройної агресії та зростання кількості осіб із ветеранським статусом питання доступу до житла набуває особливого значення. Забезпечення ветеранів гідними житловими умовами розглядається не лише як соціальна гарантія, а й як важливий елемент реінтеграції, психологічної стабільності та формування довіри до державних інститутів.

Державна політика у сфері житлового забезпечення ветеранів базується на низці нормативно-правових актів, що регламентують механізми надання грошових компенсацій, іпотечного кредитування, орендних виплат та інших форм соціальної підтримки (рис. 1.3). Основним принципом залишається адресність допомоги та можливість самостійного вибору житла отримувачами.

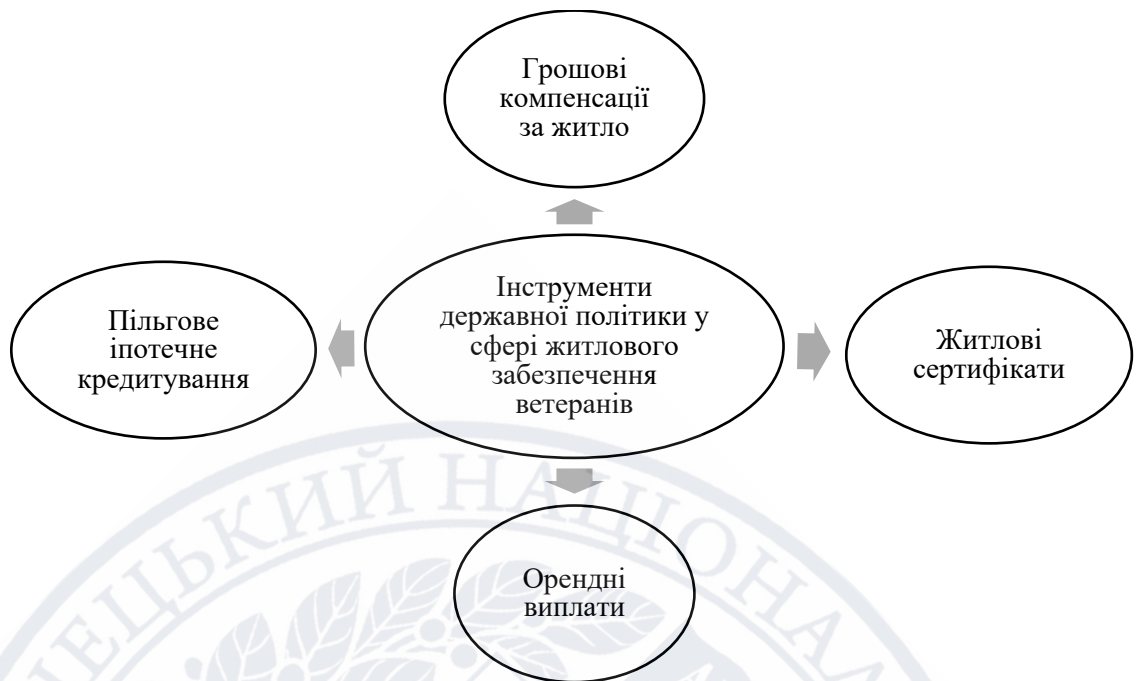

Рисунок 1.3 – Державна політика у сфері житлового забезпечення ветеранів та ветеранок війни

Джерело: сформовано автором

Однією з ключових державних програм є програма Міністерства у справах ветеранів України, яка передбачає виплату грошової компенсації на отримання житла відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 719 [47]. Ця програма спрямована на забезпечення учасників бойових дій з інвалідністю I–II групи, а також членів сімей загиблих, зниклих безвісти чи померлих унаслідок поранень або захворювань, пов'язаних зі службою. Кошти надаються у вигляді субвенції з державного бюджету місцевим органам влади, після чого перераховуються на спеціальний рахунок одержувача, який має право самостійно придбати житло. Обов'язковою умовою для компенсації є факт перебування на квартирному обліку. Розмір компенсації визначається за формулою, передбаченою Постановою № 719, і враховує кількість членів сім'ї, наявність житла, ступінь інвалідності, а також середню вартість житла в регіоні. Регулятором встановлено граничні терміни на купівлю житла – 12 місяців з часу зарахування грошей на рахунок. Контроль за використанням коштів здійснюють органи соціального захисту, які перевіряють, щоб придбане

житло не відчужувалося протягом трьох років після купівлі. Проте, при вартості житла менше за надану суму, решту необхідно повернути.

Особливу увагу приділено забезпеченню житлом ветеранів з числа внутрішньо переміщених осіб (ВПО), що регулюється Постановою Кабінету Міністрів України № 280 [46]. Документ визначає порядок надання грошової компенсації ВПО, які брали участь у бойових діях або мають статус осіб з інвалідністю внаслідок війни III групи. Метою цієї програми є надання можливості ветеранам-ВПО отримати фінансову компенсацію для придбання житла замість його безпосереднього надання. Для участі в програмі особа повинна перебувати на квартирному обліку та бути включеною до списку осіб, які мають право на першочергове отримання житла. Кошти надходять на спеціальний рахунок із цільовим призначенням, що унеможливорює їхнє нецільове використання. Усі придбані об'єкти нерухомості повинні відповідати експлуатаційним вимогам та розташовуватися на підконтрольній Україні території.

Додатковим інструментом підтримки є Програма Міністерства у справах ветеранів із виплати грошової компенсації за найм (оренду) житлових приміщень, затверджена Постановою КМУ № 252 [15]. Її реалізація спрямована на осіб, які втратили житло або не мають можливості проживати у власних домівках через бойові дії, а також проходять реабілітацію на відстані більше 15 км від свого задекларованого місця проживання. Програма дозволяє компенсувати частину витрат на оренду житла в різних регіонах країни, причому сума компенсації залежить від територіального розташування. Наприклад, у Києві, Львові, Дніпрі чи Одесі розмір компенсації становить два прожиткові мінімуми, в обласних центрах – півтора, а в інших населених пунктах – один прожитковий мінімум. Цей підхід сприяє гнучкому врахуванню соціально-економічних відмінностей між регіонами. Проте, при вартості оренди житла більшої за компенсацію, ветеран/ветеранка доплачують різницю за власний кошт.

Важливим напрямом державної житлової політики стала програма «ЄОселя», започаткована Президентом України [20]. Вона передбачає доступне кредитування для військовослужбовців, ветеранів, осіб з інвалідністю внаслідок війни та членів сімей загиблих захисників. Кредит надається на пільгових умовах – зі ставкою 7% річних терміном до 20 років, за умови внесення мінімального початкового внеску в розмірі 20%. Житлом може виступати квартира чи приватний будинок на підконтрольній території з площею до 52,5 кв.м на одну особу та додатково по 21 кв.м на кожного члена родини. Участь у програмі передбачає подання електронної заявки через застосунок «Дія», що значно спрощує адміністративну процедуру та підвищує прозорість процесу. Такий цифровий формат взаємодії з державою відповідає сучасним європейським тенденціям електронного врядування.

Ще однією інноваційною ініціативою у сфері соціального забезпечення є програма «ЄВідновлення», старт якої заплановано на листопад 2025 року [18]. Вона орієнтована на ветеранів та ветеранок, які належать до категорії внутрішньо переміщених осіб. Основна мета програми – надання житлових сертифікатів номіналом до 2 мільйонів гривень, що можуть бути використані для придбання або будівництва житла, а також для сплати першого внеску за іпотекою. Використання електронних ваучерів, які зберігаються у Державному реєстрі пошкодженого та знищеного майна, забезпечує прозорість і контроль за використанням коштів. Пріоритет у наданні допомоги надається учасникам бойових дій та особам з інвалідністю внаслідок війни.

Комплексність державної політики у сфері житлового забезпечення ветеранів проявляється у поєднанні трьох підходів: безповоротної грошової допомоги, пільгового кредитування та компенсації орендної плати. Такий багаторівневий механізм дає змогу максимально враховувати індивідуальні обставини ветеранів – від рівня платоспроможності до регіону проживання. Водночас ключовими проблемами залишаються обмеженість фінансування, бюрократичні затримки та нерівномірність реалізації програм у різних регіонах.

Загалом, державна політика житлового забезпечення ветеранів в Україні є системною та орієнтованою на поступове розширення доступу до житла для всіх категорій захисників і членів їхніх родин. Запровадження цифрових механізмів подачі заяв, прозоре фінансування через спеціальні рахунки, а також оновлення нормативно-правової бази свідчать про поступовий перехід до більш ефективної моделі соціальної підтримки. Надалі доцільним є удосконалення моніторингу реалізації програм, підвищення контролю за ефективністю використання коштів і розроблення механізмів залучення приватних інвестицій у сферу ветеранського житла.

У підсумку, забезпечення ветеранів житлом виступає важливою складовою соціальної політики держави, що не лише гарантує базові права осіб, які захищали країну, але й формує основу для їх соціальної адаптації та повернення до мирного життя. Подальший розвиток житлових програм, інтеграція електронних сервісів, а також стабільне фінансування з державного бюджету створюють передумови для підвищення ефективності соціального забезпечення ветеранів та зміцнення соціальної справедливості в Україні.

Одним із ключових напрямів державної політики у сфері соціального забезпечення ветеранів є реалізація їхнього права на освіту. Сучасна державна політика у сфері освіти ветеранів спрямована на забезпечення рівного доступу до освітніх можливостей, підвищення конкурентоспроможності на ринку праці, розвиток потенціалу особистості та соціальної адаптації після повернення з військової служби. У цьому контексті освіта розглядається не лише як інструмент працевлаштування, а й як засіб реінтеграції, самореалізації та соціальної стабілізації.

Правові засади реалізації освітніх прав ветеранів визначаються низкою законодавчих актів України, зокрема Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [73], Законом «Про вищу освіту» [58], а також відповідними постановами Кабінету Міністрів України. Згідно з пунктом 28 частини 1 статті 13 вищезгаданого закону [73], ветерани війни та

особи, прирівняні до них, мають право на державну цільову підтримку для здобуття освіти.

Державна цільова підтримка включає повну або часткову оплату навчання, пільгові кредити на освіту, соціальні стипендії, безоплатне забезпечення підручниками, проживання у гуртожитках, безкоштовний доступ до інтернету та баз даних у закладах освіти (рис. 1.4) [68]. Зазначені гарантії поширюються на денну форму навчання у державних і комунальних закладах освіти.

Рисунок 1.4 – Види державної цільової підтримки ветеранам війни

Джерело: сформовано автором на основі [68]

Особливу увагу законодавство приділяє освітнім можливостям дітей ветеранів, осіб, які втратили годувальника внаслідок війни, а також внутрішньо переміщених осіб із зони бойових дій. Державна цільова підтримка забезпечується відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2016 року № 975 [68] та оновлених положень постанови № 1224 від 28 жовтня 2022 року [66], що регламентує переведення таких осіб на місця державного замовлення.

Механізм реалізації освітніх пільг передбачає подання ветераном або членом його сім'ї відповідного пакета документів до закладу освіти – заяви, посвідчення учасника бойових дій чи іншого документа, що підтверджує право на пільгу. У разі відмови закладом освіти особа може звернутися до керівництва закладу або до Міністерства освіти і науки України.

Вступ ветеранів та осіб з інвалідністю внаслідок війни має особливий порядок. Такі особи можуть складати вступні іспити у формі співбесіди або за спрощеною процедурою. Учасники бойових дій мають право вступати до закладів вищої освіти за результатами внутрішніх іспитів, без складання зовнішнього незалежного оцінювання, у межах визначених квот прийому. Пільги поширюються при вступі як на бакалаврський освітній рівень, так і на магістратуру. Учасники бойових дій не відшкодовують незавершене навчання. Все це дає змогу враховувати специфіку військової служби та сприяє доступності освіти.

Постановою Кабінету Міністрів України №432 від 21 червня 2017 року [67] затверджено Порядок та умови забезпечення соціальної та професійної адаптації осіб, які звільняються або звільнені з військової служби. Цей документ закріплює право ветеранів, членів їхніх сімей та постраждалих учасників Революції Гідності на професійну перепідготовку, підвищення кваліфікації або здобуття нової спеціальності за рахунок держави.

Професійне навчання може здійснюватися у формах денного, вечірнього, дистанційного або екстернатного навчання. Важливо, що держава гарантує психологічний супровід освітнього процесу, що сприяє адаптації ветеранів після служби. Після завершення навчання видаються документи державного зразка – свідоцтва про підвищення кваліфікації або нову професійну кваліфікацію.

У межах цієї програми особливе значення має ініціатива Державної служби зайнятості, яка організовує професійне навчання ветеранів та осіб з інвалідністю внаслідок війни у спеціалізованих центрах. Згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 984 від 15 вересня 2023 року [71], в Україні

функціонує вісім навчальних центрів у різних регіонах, де ветерани можуть пройти безкоштовне навчання за понад 95 професіями та 400 освітніми програмами. Такі здобувачі освіти самостійно обирають заклад зі списку та професію/програму підвищення кваліфікації. Додатково компенсуються витрати на проїзд, проживання та медичний огляд.

Важливою формою підтримки є система освітніх ваучерів, що регулюється статтею 30 Закону України «Про зайнятість населення» [64] та постановою КМУ № 207 від 20 березня 2013 року [57]. Ваучер надає можливість особам віком понад 45 років, звільненим з військової служби, внутрішньо переміщеним особам або тим, хто постраждав унаслідок війни, пройти перепідготовку або здобути нову кваліфікацію.

Фактично ваучер – це гарантована державою оплата навчання, що забезпечує підтримання конкурентоспроможності ветеранів на ринку праці. Навчання за ваучером може здійснюватися в державних і приватних освітніх закладах, включаючи університети, коледжі та центри професійного навчання. Варто врахувати, що вартість ваучера не може перевищувати 10-кратний розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом.

Крім того, Міністерство освіти і науки спільно з міжнародними партнерами запровадило програми Coursera for Veterans, Prometheus для захисників України, які надають безкоштовний доступ до онлайн-курсів провідних університетів світу.

У 2023–2024 роках також було розпочато впровадження національного проєкту «Освіта для ветеранів» [44], який спрямований на створення умов для навчання ветеранів у гнучких форматах – короткострокових курсах, дистанційних програмах, а також через механізми дуальної освіти. На платформі розміщені програми формального й неформального навчання та зазначено інформацію про заклад освіти, умови вступу, фінансування тощо, а також потреби на ринку праці та прогнози найбільш затребуваних професій до 2027 року. Ці заходи відповідають тенденціям цифровізації соціальної сфери та концепції «Освіта протягом життя».

Фінансова підтримка ветеранів у системі освіти регулюється постановами КМУ № 882 від 12 липня 2004 року [49] та № 1045 від 28 грудня 2016 року [16]. Соціальні стипендії призначаються студентам-ветеранам, а також дітям загиблих військовослужбовців, за умови успішного навчання без академічних заборгованостей. Важливо, що під час проходження військової служби за мобілізацією стипендії продовжують виплачуватись у повному розмірі. Для студентів, які мають дітей віком до трьох років, передбачено додаткову щомісячну грошову допомогу. Такі механізми гарантують безперервність освітнього процесу та стабільність соціального статусу ветеранів і членів їхніх сімей.

Отже, система освітніх можливостей ветеранів в Україні є важливим елементом соціального забезпечення, що поєднує правові, освітні та реабілітаційні механізми. Законодавча база поступово адаптується до сучасних викликів, зокрема до потреб осіб, які повертаються з фронту, в умовах воєнного стану. Держава реалізує комплексну підтримку – від цільових стипендій та ваучерів на освіту до професійної перепідготовки і психологічного супроводу. Особливу роль відіграють цифрові та дистанційні освітні програми, які розширюють доступ до знань незалежно від місця проживання ветерана. Освіта для ветеранів – це не лише право, а й засіб соціальної справедливості, відновлення людського потенціалу та інвестиція у стійкість українського суспільства в післявоєнний період.

1.3. Розвиток ветеранського підприємництва як інструмент адаптації ветеранів, ветеранок та демобілізованих осіб

Ветеранське підприємництво в сучасній Україні формується як один із найважливіших інструментів соціальної реінтеграції осіб, що брали участь у бойових діях. В умовах воєнного стану воно виступає не лише засобом повернення ветеранів до мирного життя, а й вагомим чинником відновлення та зміцнення національної економіки. Створення та розвиток власної справи

дозволяє ветеранам реалізувати отримані під час військової служби компетентності – стратегічне мислення, дисципліну, відповідальність, лідерські якості, а також уміння діяти в умовах невизначеності та приймати ризиковані рішення. Крім того, ветеранський бізнес створює нові робочі місця, сприяє розвитку місцевих громад. Таким чином, ветеранське підприємництво має значний потенціал для формування нових бізнес-моделей і підвищення економічної стійкості держави, особливо у післявоєнний період.

Важливою умовою розвитку ветеранського бізнесу є створення сприятливого соціально-економічного середовища, яке забезпечує доступ до фінансових ресурсів, пільгових кредитних програм, консультаційної підтримки, освітніх та менторських ініціатив. Особливу увагу в цьому контексті слід приділяти ветеранкам, які поєднують роль військовослужбовиці, підприємниці та матері. Вони часто стикаються з подвійними бар'єрами – як соціальними, так і економічними, – тому державна політика має передбачати гендерно-чутливі інструменти підтримки. На рівні інституційної інфраструктури вже діють недержавні організації та об'єднання, що опікуються розвитком ветеранського підприємництва. До їх складу входять безпосередньо ветерани, що дозволяє ефективніше враховувати реальні потреби спільноти й прискорювати процес адаптації бізнес-ініціатив. Дослідження порівняльного досвіду інших країн, які пережили військові конфлікти, підтверджують, що ветеранське підприємництво може стати потужним каталізатором економічного відродження.

Підприємництво як соціально-економічний феномен потребує від особи певного набору компетентностей і психологічних рис. Серед ключових якостей підприємця виділяють цілеспрямованість, уміння оцінювати ризики, приймати нестандартні рішення, формувати команди, вести переговори та відстоювати власну позицію. Більшість цих характеристик притаманні військовим, які мають досвід служби в бойових умовах. Вони відзначаються високим рівнем стресостійкості, внутрішньою силою, аналітичним мисленням і готовністю брати відповідальність за результати своєї діяльності.

Демографічна структура ветеранів свідчить, що переважна частка з них – особи працездатного віку (27–48 років), які становлять близько 68 % від загальної кількості ветеранів [35, с. 102]. Саме ця група має найбільший потенціал для залучення у сферу підприємництва.

Соціологічні дослідження показують, що після проходження війни у більшості ветеранів змінюється система життєвих цінностей і світогляд. Значна частина з них не прагне повертатися на попередні робочі місця й працювати за наймом. Натомість вони схильні до самостійного господарювання, прагнуть фінансової незалежності та бажають реалізувати власні бізнес-ідеї. Серед основних мотивів започаткування власної справи ветерани називають прагнення до самореалізації, покращення добробуту родини, бажання бути господарем свого життя й забезпечити стабільне майбутнє. Відповідно до опитувань, 63,6 % ветеранів ствердно заявили, що хотіли б займатися підприємництвом, тоді як лише 15,1 % висловилися проти, і ще 15,1 % схильні залишатися найманими працівниками. Серед опитаних 6,2 % уже мають власну справу [29].

Разом із тим, розвиток ветеранського бізнесу стикається з низкою бар'єрів і ризиків. Серед найсуттєвіших – нестача спеціальних знань з економіки та менеджменту, відсутність досвіду ведення бізнесу, обмежений доступ до фінансових ресурсів, а також відсутність дієвих інститутів менторства й консалтингу. Часто ветерани стикаються з недобросовісними партнерами або шахрайськими схемами, що ускладнює становлення їхніх підприємств. Крім того, економічна нестабільність і законодавчі прогалини посилюють ризики втрати капіталу чи зниження мотивації до розвитку справи. Тому державна підтримка ветеранських ініціатив стає стратегічним пріоритетом діяльності Міністерства у справах ветеранів України, яке зосереджується на двох взаємопов'язаних напрямках – законодавчому та практичному. Законодавча складова передбачає розроблення нормативно-правової бази, що визначає ключові поняття, механізми підтримки та гарантії діяльності ветеранського бізнесу. Практична площина включає впровадження

фінансових і консультаційних інструментів, які створюють реальні можливості для започаткування та розвитку підприємницьких ініціатив.

Підтримка ветеранського підприємництва розглядається органами влади як один із інструментів реалізації Стратегії формування системи повернення з військової служби до цивільного життя на період до 2033 року, що розроблена Міністерством у справах ветеранів України. У межах Стратегії визначено Стратегічну ціль 1 – створення умов для запровадження системи повернення. Зокрема, передбачено удосконалення нормативно-правових актів, спрямованих на створення та підвищення конкурентоспроможності ветеранських підприємств і вирішення питань реінтеграції учасників системи повернення [74].

Важливим кроком у цьому напрямі стало ухвалення Закону України «Про ветеранське підприємництво» (№4563-IX від 31.07.2025), який набирає чинності з 26 лютого 2026 року. Закон визначає ветеранське підприємництво як «самостійну, ініціативну, систематичну господарську або професійну діяльність на власний ризик, яка здійснюється відповідними суб'єктами з метою економічного та соціального результату, у тому числі – отримання прибутку» [56]. Документ спрямований на збереження людського капіталу, забезпечення сталого розвитку економіки, подолання наслідків російської агресії та формування системи державної підтримки учасників бойових дій. Право здійснювати таку діяльність мають як фізичні особи-підприємці, так і юридичні особи приватного права, кінцевими бенефіціарними власниками яких є ветерани війни.

Законом передбачено низку принципів державної політики у цій сфері: стимулювання ветеранського підприємництва, пріоритетне залучення ветеранів до державних закупівель (до 5 % відповідних програм), надання пільгових кредитів, грантів і компенсацій. Держава гарантує захист прав суб'єктів ветеранського бізнесу, зокрема заборону на незаконне втручання у їхню діяльність і відшкодування збитків у разі порушення. Також передбачено

створення інформаційно-консультаційної системи підтримки, спрямованої на просвіту, інновації та розвиток експорту (рис. 1.5).

Рисунок 1.5 – Напрями державної політики підтримки ветеранського підприємництва

Джерело: сформовано автором на основі [56]

Сильні сторони закону полягають у створенні чіткої правової бази, запровадженні системи стимулів і гарантій, що дають змогу ветеранам реалізувати себе у сфері підприємництва, сприяючи соціальній адаптації, створенню нових робочих місць і поживавленню регіональних економік. Водночас недоліки полягають у потенційних труднощах практичного застосування закону – складності підтвердження статусу ветерана, перевірці бенефіціарів юридичних осіб, забезпеченні фінансування та ефективності місцевих програм. У наукових колах також зазначаються ризики слабкої координації між законодавчими нормами та реальною інфраструктурою підтримки, зокрема відсутністю достатньої кількості навчальних програм і консультаційних центрів.

Очікувані результати впровадження закону мають багатовимірний характер:

- для ветеранів – створення реальної можливості відкрити власний бізнес із державною підтримкою, підвищення рівня зайнятості й добробуту;
- для держави – активізація малого й середнього підприємництва, зміцнення людського капіталу, формування нових секторів економіки;
- для бізнес-середовища – зростання конкуренції, розвиток соціально орієнтованих компаній;
- для регіонів – поява стимулів для створення місцевих програм підтримки, адаптованих до потреб громад.

Таким чином, закон «Про ветеранське підприємництво» виступає фундаментальним елементом у системі соціально-економічної реінтеграції захисників України.

Важливу роль у реалізації державної політики підтримки ветеранів відіграє Український ветеранський фонд, створений постановою Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 року № 720 [82]. Його основне завдання – фінансова, освітня та організаційна підтримка ветеранів і членів їхніх родин, зокрема шляхом конкурсного відбору бізнес-проектів. З 2022 року фонд реалізує низку програм під брендом #ВАРТО, які передбачають надання грантів на розвиток підприємницьких ініціатив ветеранів, а саме: #ВАРТО, #ВАРТО+ГО, #ВАРТО 2.0, #ВАРТО «Робити своє», #ВАРТО: підтримка ветеранського бізнесу, #Варто: Золоті руки, #ВАРТО: Єднання, Варто почати власну справу, Варто шлях відновлення, Варто 11.0 [33].

Програми, що реалізуються Фондом у 2025 р. представлено в додатку А.

Паралельно з державними ініціативами команда Міністерства у справах ветеранів спільно з партнерами вже реалізувала низку успішних практик, спрямованих на підтримку ветеранських бізнесів, зокрема у сфері мікрофінансування та розвитку власної справи. Одним із найважливіших кроків стало створення на порталі Дія.Бізнес спеціалізованого розділу «Ветеранський бізнес». Цей ресурс розроблено у партнерстві Міністерства у

справах ветеранів України, Міністерства цифрової трансформації, Офісу розвитку підприємництва та експорту, а також Українського ветеранського фонду.

Новий інформаційний розділ має комплексну структуру та покликаний стати єдиним центром знань і практичних інструментів для ветеранів, членів їхніх родин і сімей загиблих захисників. Тут зібрано актуальні матеріали щодо організації підприємницької діяльності: як зареєструвати бізнес, правильно вести бухгалтерський облік, скласти фінансовий план, залучати інвестиції, просувати власний бренд і формувати команду. Крім того, у розділі представлено базу державних та міжнародних інституцій, які надають грантову чи консультаційну підтримку. Таким чином, «Ветеранський бізнес» є не лише освітньою платформою, а й важливим елементом цифрової інфраструктури підтримки підприємництва ветеранів в Україні [19].

Очікується, що з розвитком функціоналу цього розділу розширяться можливості для онлайн-навчання, обміну досвідом і налагодження бізнес-комунікацій серед ветеранів. Передбачено також створення спеціалізованих програм для членів родин загиблих та осіб із інвалідністю внаслідок війни, що сприятиме їхній соціальній адаптації та економічній активності. Це узгоджується з принципами інклюзивної політики держави, яка прагне забезпечити рівні можливості для всіх громадян, незалежно від життєвих обставин чи фізичних обмежень.

Окремої уваги заслуговує державна програма «єРобота», спрямована на стимулювання підприємницької активності громадян шляхом надання грантів для започаткування або розвитку бізнесу. Метою проєкту є створення нових робочих місць, підтримка самозайнятості та сприяння економічному відновленню країни. Програма передбачає шість грантових напрямів, серед яких: мікрогранти для відкриття власної справи, гранти на розвиток переробних підприємств, державне фінансування закладання садів, розвиток тепличних господарств, підтримка стартапів у сфері ІТ, а також навчання ІТ-спеціальностям [21].

Для ветеранів війни та членів їхніх родин участь у цій програмі відкриває додаткові можливості отримання фінансової допомоги, підвищення професійних навичок та створення сталих бізнес-моделей. Гранти дозволяють ветеранам не лише реалізувати власні ідеї, а й залучати до співпраці інших колишніх військовослужбовців, створюючи тим самим робочі місця та підвищуючи рівень зайнятості у громадах.

Урядова політика в цій сфері переслідує низку взаємопов'язаних цілей: стимулювання реєстрації фізичних осіб-підприємців, легалізацію економічної діяльності, збільшення надходжень до державного бюджету, розширення бази самозайнятих осіб, зменшення безробіття та тіньового сектору. Крім того, підтримка ветеранського бізнесу сприяє формуванню позитивного іміджу ветеранів як активних, цілеспрямованих громадян, здатних створювати соціально значущі продукти та послуги. Це також допомагає зруйнувати стереотипи про ветеранів як виключно споживачів державної допомоги, підкреслюючи їхню роль як рушіїв економічного та суспільного розвитку.

Загалом, дослідження процесів становлення та підтримки ветеранського підприємництва має не лише економічну, а й соціально-політичну вагу. Йдеться про створення комплексної моделі реінтеграції, де поєднуються інструменти фінансової, правової, психологічної та освітньої підтримки. Розвиток ветеранського бізнесу підвищує стійкість громад, сприяє відродженню регіональної економіки та формує культуру соціальної відповідальності у суспільстві.

Отже, ветеранське підприємництво в Україні – це не просто економічна ініціатива, а важливий елемент державної стратегії поствоєнного відновлення. Воно поєднує індивідуальні прагнення ветеранів до самореалізації з суспільною потребою у зміцненні економічного потенціалу держави. Успішна реалізація законодавчих і практичних механізмів підтримки цієї сфери стане запорукою формування інклюзивної, соціально відповідальної та конкурентоспроможної України, що гідно вшановує своїх захисників і надає їм можливість будувати власне мирне майбутнє.

Висновки до розділу 1

Проведений аналіз засвідчив, що процес становлення ветеранської політики має тривалу історію й зазнав суттєвих трансформацій – від пострадянської моделі матеріальної підтримки до сучасної комплексної системи, орієнтованої на розвиток людського потенціалу. Сучасна система соціального захисту ветеранів в Україні формується як багаторівнева, інтегрована модель, що передбачає поєднання правових, економічних, соціальних, медичних і психологічних механізмів підтримки. Її розвиток базується на оновленій нормативно-правовій базі. Основна мета такої системи полягає у забезпеченні гідного рівня життя ветеранів, їх активної участі в суспільному житті та формуванні стійкого соціального середовища.

Питання житлового забезпечення є одним із центральних напрямів соціальної підтримки, оскільки забезпечення власного житла безпосередньо впливає на психологічну стабільність і реінтеграцію ветеранів у цивільне життя. До ключових державних програм віднесено постанови Кабінету Міністрів України № 719, № 280 та № 252, що передбачають різні механізми компенсації або кредитування, а також президентську програму «єОселя» і нову ініціативу «єВідновлення».

Освітня політика у сфері підтримки ветеранів визначається як вагома складова соціальної адаптації. Держава забезпечує доступ ветеранів і членів їхніх сімей до всіх рівнів освіти – від професійної перепідготовки до вищої та післядипломної освіти. Такий підхід підвищує конкурентоспроможність ветеранів на ринку праці.

Ветеранське підприємництво виступає важливим механізмом економічної та соціальної реінтеграції. Важливу роль відіграють програми Українського ветеранського фонду (#ВАРТО), а також ініціативи «єРобота» та платформа «Ветеранський бізнес» на порталі «Дія.Бізнес». Ці програми не лише сприяють економічній активності ветеранів, а й формують культуру соціальної відповідальності, розвивають місцеві громади та зміцнюють людський капітал України.

РОЗДІЛ 2

ВИВЧЕННЯ ДОСВІДУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВЕТЕРАНІВ, ВЕТЕРАНОК ТА ДЕМОБІЛІЗОВАНИХ ОСІБ

2.1 Макроаналіз реалізації програм соціального захисту ветеранів, ветеранок та демобілізованих осіб

У контексті триваючої збройної агресії російської федерації та масштабного залучення громадян України до оборони держави питання соціального захисту ветеранів та ветеранок набуло стратегічного значення. Зростання кількості учасників бойових дій, потреба в їхній психологічній, медичній, соціальній та економічній підтримці зумовлюють необхідність системного аналізу державної політики у цій сфері.

Даний макроаналіз спрямований на узагальнення ключових напрямів державної соціальної підтримки ветеранів у 2022–2025 роках з акцентом на бюджетні інструменти, програми професійної адаптації, реінтеграції, підтримки ветеранського підприємництва, забезпечення житлом та надання психологічної допомоги.

За даними Єдиного державного реєстру на жовтень 2025 року, в Україні зареєстровано понад 1,3 млн ветеранів війни, які були внесені як учасники бойових дій. До початку повномасштабної агресії їх кількість становила 556 467 осіб, що демонструє різке зростання чисельності ветеранів унаслідок активної фази бойових дій. Протягом 2022–2025 років щороку фіксувалося значне збільшення кількості нових статусів УБД: у 2022 році отримали статус УБД 12 871 осіб; у 2023 році – 324 018 осіб; у 2024 році – 267 263 особи; на жовтень 2025 року – 1 326 552 осіб (рисунок 2.1) [9].

Водночас зазначена цифра ~1,326 млн статусів УБД не охоплює всіх потенційних ветеранів, оскільки частина військовослужбовців ще не завершила процедуру отримання статусу або має інші категорії відповідно до законодавства.

Джерело: побудовано автором на основі [9]

У зв'язку з дією режиму воєнного стану, згідно з підпунктом 1 пункту 22 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України, оприлюднення частини бюджетної інформації було тимчасово призупинене. Це ускладнює повноцінну оцінку ефективності окремих програм, проте аналіз Бюджетних запитів Мінветеранів на 2023–2025 роки (форми БЗ-1 та БЗ-2) дозволяє встановити ключові тенденції та фінансові пріоритети держави.

Для оцінки ефективності державних програм соціального захисту доцільно розглянути основні кількісні показники за напрямками: психологічна підтримка, професійна адаптація, медична допомога, реінтеграція, освітні ініціативи та обсяги бюджетних видатків (див. додаток Б).

Аналіз наведених даних свідчить про суттєве розширення напрямів підтримки ветеранів у 2024–2025 роках. Зокрема: кількість осіб, які отримали одноразову грошову допомогу, зростає вдвічі, що відповідає тенденції до збільшення числа поранених та інвалідів війни; запровадження послуги з розширеної первинної медичної допомоги у 2025 році дозволить забезпечити доступ до медичних сервісів 261 600 ветеранів; професійна адаптація охопила понад 3,1 тис. ветеранів; акцент зміщується на працевлаштування на посаду фахівців із супроводу ветеранів війни; значним є зростання видатків на

допомогу сім'ям загиблих (на 542 173,6 тис. грн), що відображає реальні демографічні наслідки війни.

Окремим напрямом державної політики є стимулювання економічної самостійності ветеранів через програми фінансування малого бізнесу. Український ветеранський фонд реалізує низку конкурсних програм під брендом #ВАРТО, що забезпечують грантову підтримку бізнес-ініціатив ветеранів та членів їхніх сімей. Так, у 2022 році (вересень-грудень) профінансовано конкурсні програми на суму 21 025 652,10 грн [23, с. 8]; у 2023 році на підтримку ветеранського бізнесу та проєктів для ветеранів по конкурсній програмі #ВАРТО виплатили 183 632 470,80 грн [75, с. 3]; у 2024 році за програмою «Функціонування Українського ветеранського фонду, у тому числі здійснення фондом заходів з підтримки проєктів» було витрачено 289 708 700,00 грн [76, с. 2]. Таблиця 2.1 демонструє динаміку участі та фінансування за роками.

Таблиця 2.1 – Конкурсні програми з фінансування проєктів ветеранського бізнесу

Проєкт	Рік	Сума фінансування, тис. грн	Подано заявок/ Кількість переможців
#ВАРТО	2022	500 – 1000	76 / 30
#ВАРТО+ГО	2022	500 – 1000	39 / 8
#ВАРТО 2.0	2022	500 – 1000	67 / 23
#ВАРТО «Робити своє»	2023	500 – 1500	47 / 10
#ВАРТО+ГО	2023	500 – 1000	55 / 8
#ВАРТО: підтримка ветеранського бізнесу	2023	500 – 3000	122 / 54
#Варто: Золоті руки	2023	500 – 3000	103 / 44
#ВАРТО: Єднання	2023	800 – 2500	116 / 21
Варто почати власну справу	2024	500 – 1500	219 / 85
Варто шлях відновлення	2024	500 – 1000	70 / 16
Варто 11.0	2024	500 – 1500	248 / 79
Варто: Єднання 2.0	2025	500 – 1000	16
Варто Діяти	2025	500 – 1500	120
Варто: РОБИТИ СВОЄ 2.0	2025	600 – 1600	100
Разом			614

Джерело: побудовано автором на основі [23, 33 75, 76]

Дані свідчать про стабільно високий інтерес ветеранів до започаткування власної справи. Кількість заявок суттєво збільшується з року в рік, а частка переможців коливається залежно від бюджету програм.

Не всі проекти доходили до експертного оцінювання. Рисунок 2.2 узагальнює ефективність проходження заявок через етапи оцінювання у 2022–2024 роках.

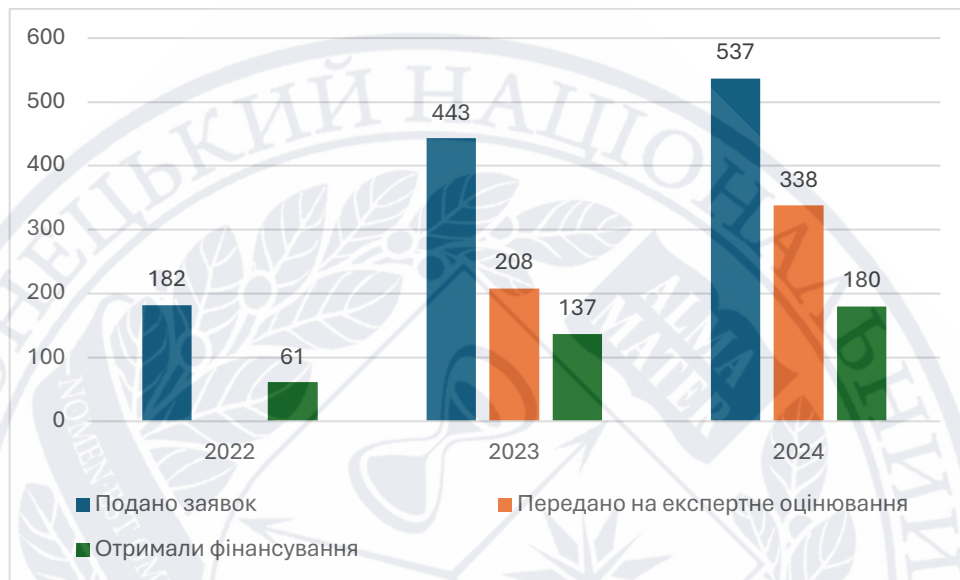

Рисунок 2.2 – Етапи оцінювання заявок

Джерело: побудовано автором на основі [23, 75, 76]

Порівняльна динаміка свідчить про зростання кількості поданих заявок, що вказує на високий рівень довіри до програм та актуальність підтримки підприємництва. Водночас співвідношення між кількістю поданих заявок і кількістю профінансованих проектів (третина від поданих) підтверджує суворість відбору та необхідність підвищення кваліфікаційної підтримки для ветеранів, які тільки планують створити бізнес.

Спостерігаємо територіальну нерівномірність розвитку ветеранського підприємництва, що значною мірою залежить від безпекової ситуації, доступності ресурсів та регіональних можливостей (див. додаток В).

Аналіз показує, що найбільша концентрація ветеранських бізнесів зосереджена у місті Києві, Львівській, Полтавській, Івано-Франківській областях. Порівняно низькі показники спостерігаються у прифронтових

регіонах (Донецька, Луганська, Херсонська області), що зумовлено безпековими ризиками та руйнуванням економічної інфраструктури.

Рисунок 2.3 узагальнює напрями реалізованих ветеранських проєктів, що дозволяє оцінити галузеву структуру підприємницької активності ветеранів.

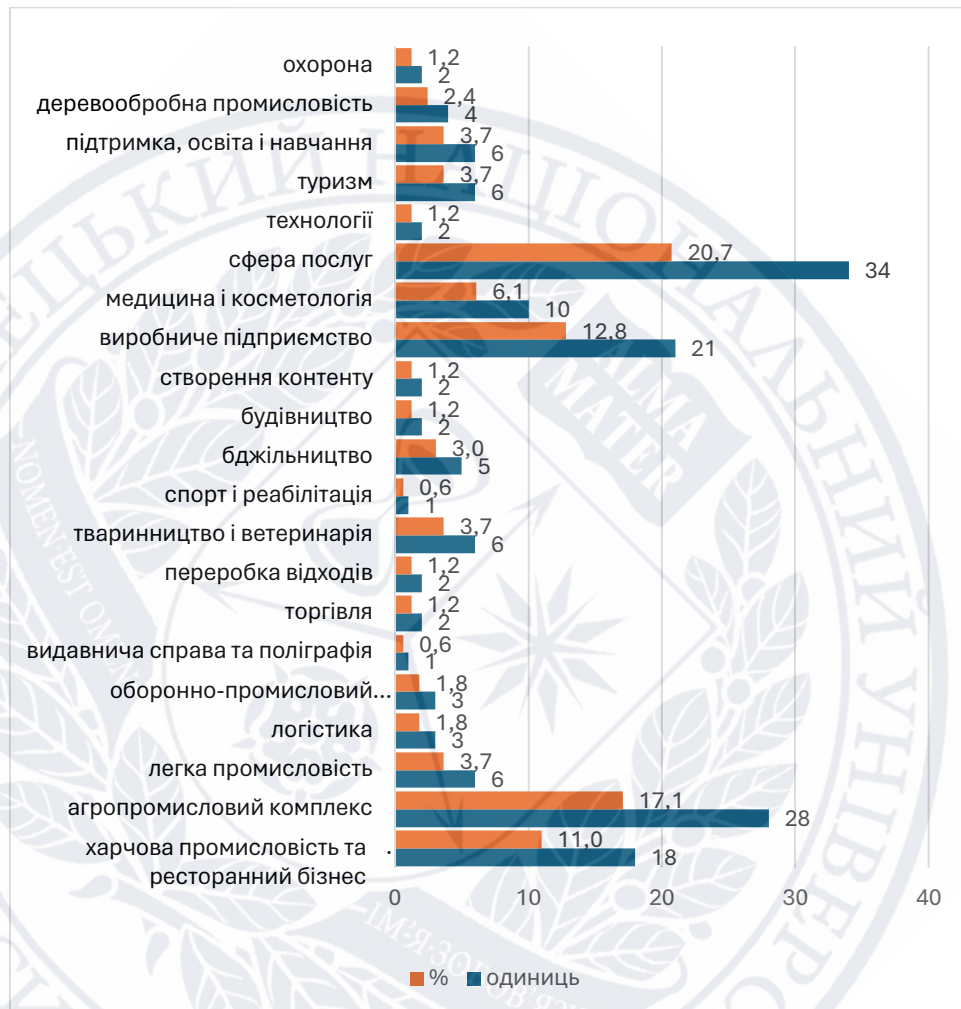

Рисунок 2.3 – Реалізовані проєкти за сферами діяльності у 2024 році

Джерело: побудовано автором на основі [76]

Галузева структура бізнесів свідчить про домінування сфери послуг (34 од. або 20,7%), агропромислового комплексу (28 од. або 17,1%), виробництва (21 од. або 12,8%), а також харчової промисловості та ресторанного бізнесу (18 од. або 11,0%). Зростання кількості проєктів у високотехнологічних та медичних напрямках у 2024 році свідчить про

диверсифікацію економічної активності та поступове перетворення ветеранського бізнесу на вагому частину малого підприємництва в Україні.

Розвитку підприємницької активності фізичних осіб-підприємців та самозайнятих осіб сприяє додатково Програма одноразової фінансової допомоги. У межах Програми ветерани, члени їхніх родин, а також сім'ї загиблих (померлих) Захисників і Захисниць, які є внутрішньо переміщеними особами та здійснюють підприємницьку діяльність як ФОП чи самозайняті особи, можуть отримати компенсацію витрат на відновлення та провадження підприємницької діяльності в розмірі до 20 000 грн. Програма реалізується протягом усього періоду дії воєнного стану. Після технічного доопрацювання процесу та створення CRM-системи, профінансованої за рахунок позабюджетних ресурсів, програма була офіційно запущена 12 травня 2022 року.

У 2023 році в межах програми компенсації витрат на створення умов для інтеграції ветеранів та членів їхніх сімей шляхом надання одноразової фінансової допомоги (до 20 тис. грн) було затверджено 212 заявок на загальну суму 4 150 607 грн [75, с. 11]. Станом на 1 грудня 2024 року кількість відшкодованих заявок зросла до 335, а загальний обсяг наданої допомоги становив 6 540 525,56 грн, що засвідчує зростання попиту на підтримку та активізацію ветеранського бізнесу в умовах масштабної реінтеграції [76, с. 8].

У межах державної політики щодо забезпечення житлом сімей осіб, визначених законодавством України як ветерани війни та члени сімей загиблих Захисників, реалізується субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам. Її метою є виплата грошової компенсації за житлові приміщення, належні для отримання відповідними категоріями громадян. Порівняльну характеристику ключових показників забезпечення житловими компенсаціями за 2023–2024 роки наведено в таблиці 2.2.

Аналіз динаміки свідчить про суттєве збільшення державних видатків на житлові компенсації. У 2024 році обсяг фінансування зріс на 137,2%, що дозволило майже вдвічі підвищити кількість осіб, які фактично отримали

компенсацію (з 781 у 2023 р. до 1776 у 2024 р.). Суттєво зріс і рівень забезпечення відповідних виплат – з 40,3% до 87,2%, що демонструє посилення інституційної спроможності програми.

Таблиця 2.2 – Показники житлового забезпечення ветеранів та сімей загиблих у 2023–2024 роках

Показники	Одиниця виміру	2023 рік	2024 рік	Відхилення 2024 до 2023	
				+/-	%
Грошова компенсація за належні для отримання жилі приміщення	тис. грн	1747361,7	4145062,9	2397704,2	137,2
Кількість осіб з інвалідністю внаслідок війни I-II групи з числа учасників АТО/ООС/ заходи оборони та члени сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць, які потребують виплату грошової компенсації для придбання житла	осіб	1939,0	2036,0	97	5,0
Кількість осіб з інвалідністю внаслідок війни I-II групи з числа учасників АТО/ООС/ заходи оборони та члени сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць, які отримали грошову компенсацію для придбання житла	осіб	781,0	1776,0	995	127,4
Середній розмір грошової компенсації для придбання житла	тис. грн	2237,3	2333,9	96,6	4,3
Рівень забезпечення виплат грошової компенсації для придбання житла	%	40,3	87,2	46,9	-

Джерело: побудовано автором на основі [3, 7]

На 2025 рік за бюджетною програмою 1511800 передбачено 3 973 050,0 тис. грн на надання грошової компенсації за житло [5].

Додатково у 2025 році запроваджено окрему програму компенсації за оренду житла для ветеранів, які втратили власні домівки через бойові дії або проживають поза межами місця реєстрації через проходження реабілітації. За перші 10 місяців 2025 року передбачено фінансування у розмірі 190,5 млн грн на зазначені виплати [30].

У 2024 році на заходи соціального забезпечення ветеранів було спрямовано 2 279 152,1 тис. грн, що включало фінансування відпочинку, оздоровлення, культурно-пізнавальної та іншої діяльності, покликаної сприяти

фізичному, психологічному та емоційному відновленню ветеранів та членів їхніх родин. На психологічну допомогу спрямовано 160 567,5 тис. грн, а на професійну адаптацію ветеранів та членів їхніх сімей у 2023 році витрачено 23 567,9 тис. грн, у 2024 році обсяг фінансування підвищено до 71 000,0 тис. грн, а на 2025 рік заплановано 74 728,2 тис. грн [4].

У 2025 році загальний обсяг видатків на соціальне забезпечення становить 1 877 759,7 тис. грн [6]. На психологічну допомогу передбачено 166 712,0 тис. грн, що забезпечить участь понад 23 тис. осіб у групових, індивідуальних та високоспеціалізованих програмах підтримки.

На заходи з професійної адаптації у 2025 році виділено 74 728,2 тис. грн, що дозволить охопити 5 150 осіб, зокрема людей з інвалідністю внаслідок війни, внутрішньо переміщених ветеранів, членів сімей загиблих військовослужбовців та інших категорій.

У 2025 році стартував експериментальний проєкт з відшкодування витрат на заняття спортом учасникам бойових дій та особам з інвалідністю внаслідок війни. Загальний бюджет становить 600 000,0 тис. грн, а розмір щоквартальної допомоги – 1 500 грн, що дасть змогу охопити понад 100 тис. ветеранів [6].

Виплата одноразової грошової допомоги залишається ключовим механізмом адресної підтримки. На 2025 рік передбачено 518 090,8 тис. грн для 442 осіб, і ці кошти повністю використано станом на 01.09.2025 року [6].

У 2025 році також реалізується експериментальний проєкт щодо компенсації витрат на навчання дітей ветеранів зі загальним бюджетом 616 001,9 тис. грн. Очікується, що 20 108 дітей отримають таку державну підтримку. Крім того, цього року впроваджується проєкт щодо розширення пакету послуг первинної медичної допомоги для ветеранів. Бюджет становить 127 067,0 тис. грн, що дозволить надати медичну допомогу 261 тис. осіб [6].

Більшість освітніх ініціатив для ветеранів та їхніх дітей реалізуються в межах бюджетної програми КПКВК 1501040, яка охоплює психологічну реабілітацію, соціальну, професійну адаптацію та навчання. За інформацією

Мінветеранів, у 2024–2025 навчальному році близько 13 000 дітей ветеранів мали отримати сертифікати на компенсацію витрат на навчання [17].

Паралельно для ветеранів запроваджуються освітні ініціативи на різних рівнях [75, с. 23]:

1. Онлайн-курс «Повернення з війни: тіло, розум, соціум». Український ветеранський фонд у співпраці з УКУ-Online у 2023 році запустив 14-лекційний курс, спрямований на підтримку реінтеграції ветеранів. Його успішно пройшли 833 учасники. Програма охоплює питання фізичної та психологічної реабілітації, працевлаштування, розвитку бізнесу, правового супроводу та самоменеджменту.

2. Курси англійської мови. За підтримки People of Ukraine Foundation 60 ветеранів пройшли тримісячний інтенсив з англійської мови з метою підвищення конкурентоспроможності на цивільному ринку праці.

3. Навчальний проєкт «Літай». У межах співпраці з БФ «Пацієнти України» та Dignitas Fund ветеранів навчали керуванню FPV-дронами, що відкриває нові можливості професійної перекваліфікації. У 2023 році навчання завершили 30 ветеранів.

4. Стипендіальна підтримка від American University Kyiv. У 2023 році чотири ветерани або члени їхніх сімей розпочали навчання за стипендіальною програмою AUK: троє – на магістерській програмі Global Management (MGM), один – на бакалаврській програмі Data Science.

Отже, аналіз державних програм соціального захисту ветеранів у 2022–2025 роках демонструє їх істотне розширення. Спостерігається системне зростання фінансування підприємницьких програм, житлових компенсацій, психологічної підтримки, професійної адаптації та освітніх можливостей. Держава впроваджує нові інструменти – від компенсації оренди житла до спортивних та медичних проєктів. Комплекс універсальних і спеціалізованих програм свідчить про формування цілісної системи реінтеграції, що не лише забезпечує мінімальні соціальні гарантії, але й створює умови для розвитку, самореалізації та повернення ветеранів до активного суспільного життя.

2.2 Огляд нормативно-правової бази соціального захисту ветеранів в Україні

Система соціального захисту ветеранів в Україні є одним із ключових елементів державної політики у сфері соціального забезпечення, оскільки спрямована на визнання заслуг осіб, які брали участь у захисті Батьківщини, та гарантування їхнього гідного життя після завершення служби. Нормативно-правове регулювання цього питання має комплексний характер, оскільки базується як на загальних принципах конституційного права, так і на положеннях законів, підзаконних актів, державних програм, спрямованих на гарантування прав і свобод ветеранів та ветеранок війни, забезпечення їх соціальної підтримки, доступу до житла, працевлаштування, медичних і освітніх послуг.

Рівні нормативно-правового регулювання соціального захисту ветеранів та ветеранок в Україні наведено у додатку Г.

Конституція України [34] є базовим актом, що визначає зміст, обсяг і механізми реалізації соціальних прав громадян, у тому числі ветеранів війни та осіб, прирівняних до них. Центральне місце у цьому контексті займає стаття 46 Конституції України, яка проголошує право кожного громадянина на соціальний захист, що включає забезпечення у разі втрати працездатності, безробіття, старості, а також в інших випадках, передбачених законом. Це положення створює загальну рамку, в межах якої розробляються спеціальні закони, спрямовані на підтримку ветеранів.

Стаття 17 Конституції України визначає, що захист суверенітету й територіальної цілісності України є справою всього народу, а держава забезпечує соціальний захист громадян, які перебувають на військовій службі, а також членів їхніх сімей. Ця норма має особливе значення для розуміння державної політики щодо ветеранів: вона закріплює не лише моральний, а й юридичний обов'язок держави забезпечити належний рівень їхнього добробуту та соціальної безпеки.

Важливо також відмітити статті 3 та 24 Конституції, які проголошують людину, її життя, честь і гідність найвищою соціальною цінністю, а також закріплюють принцип рівності громадян перед законом. Це означає, що держава повинна забезпечувати рівний доступ ветеранів до соціальних послуг, пільг та допомоги, не допускаючи дискримінації за ознакою статусу, віку чи стану здоров'я.

Конституційні норми формують правову основу для ухвалення спеціальних законів, таких як Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та інші підзаконні акти, що деталізують порядок реалізації гарантій. Отже, Конституція України закладає принцип верховенства права, соціальної справедливості та відповідальності держави за своїх захисників, що є фундаментом усієї системи соціального захисту ветеранів.

Цивільний кодекс України (далі – ЦКУ) [84] не містить спеціальних норм, присвячених виключно соціальному захисту ветеранів, однак його положення є важливою складовою реалізації їхніх прав у майновій і немайновій сферах. Цивільне право забезпечує механізм практичної реалізації соціальних гарантій, закріплених у Конституції та спеціальному законодавстві.

По-перше, у контексті захисту прав ветеранів особливе значення мають положення глави 82 ЦКУ, яка регулює питання відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я. Ці норми гарантують право ветерана або члена його сім'ї на компенсацію шкоди, завданої під час виконання службових чи бойових обов'язків, у тому числі шляхом виплати грошової компенсації, надання медичних послуг або забезпечення технічними засобами реабілітації.

По-друге, стаття 293 ЦКУ визначає право на повагу до честі, гідності та ділової репутації. Це право має особливу вагу для ветеранів, адже воно пов'язане із суспільним визнанням їхнього внеску в оборону держави та захист громадянської гідності. Порушення цього права, наприклад шляхом

дискримінаційних висловлювань або неправомірних дій, може бути підставою для судового захисту.

По-третє, спадкові та договірні відносини, передбачені у книгах 5 та 6 ЦКУ, також відіграють роль у забезпеченні соціальної стабільності ветеранів та їхніх родин. Зокрема, ветерани мають право укладати договори дарування, довічного утримання або спадкові угоди, що є одним із інструментів соціальної підтримки та економічного забезпечення у старшому віці чи після втрати працездатності.

Бюджетний кодекс України (далі – БКУ) [8] встановлює механізми фінансування гарантій соціального захисту ветеранів. Згідно з частиною другою статті 87 БКУ, видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення належать до видатків, що здійснюються з Державного бюджету України, зокрема – на реалізацію програм, пов'язаних із соціальною підтримкою ветеранів війни, осіб з інвалідністю, а також членів їхніх родин. Це включає фінансування пільг на оплату житлово-комунальних послуг, санаторно-курортного лікування, забезпечення технічними засобами реабілітації тощо.

Стаття 89 БКУ визначає також видатки місцевих бюджетів, серед яких важливу роль відіграють витрати на надання соціальної допомоги та пільг ветеранам війни за рахунок субвенцій із державного бюджету. Таким чином, фінансова участь держави і місцевого самоврядування має розподілений характер, що дозволяє забезпечити адресність і ефективність використання коштів.

Кодекс законів про працю України (далі – КЗпП) [31] забезпечує трудовий аспект соціального захисту ветеранів, який полягає у гарантіях працевлаштування, збереження робочого місця, рівності прав і недискримінації у сфері праці. Одним із ключових принципів є положення статті 2-1 КЗпП, яка забороняє будь-яку дискримінацію у сфері праці, у тому числі за ознакою статусу ветерана чи участі в бойових діях.

Важливу роль відіграє стаття 42 КЗпП, що визначає переважне право на залишення на роботі під час скорочення штату. Відповідно до пункту 10 цієї

статті, учасники бойових дій та особи з інвалідністю внаслідок війни мають переважне право на збереження робочого місця, що є проявом трудової компенсації за службу державі. Крім того, стаття 172 КЗпП передбачає право працівників, які постраждали від нещасних випадків чи отримали поранення під час виконання службових обов'язків, на спеціальні умови праці та пільгові періоди відпусток. Для ветеранів це означає можливість скороченого робочого дня, додаткових відпусток або переведення на легшу роботу за медичними показаннями. Також у статті 182-1 КЗпП визначено, що ветерани війни та члени сімей загиблих (померлих) військовослужбовців мають додаткові соціальні відпустки. Це сприяє підтриманню їхнього психологічного та соціального благополуччя, зменшенню стресових наслідків після служби чи втрати близьких.

Ядро нормативно-правової бази соціального захисту ветеранів становлять такі базові закони: «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» та «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні». У сукупності вони забезпечують комплексне врегулювання соціальних, правових, медичних і реабілітаційних питань, спрямованих на підтримку захисників держави та їхніх родин.

Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [73] є базовим спеціальним актом, який визначає категорії осіб, що належать до ветеранів війни, та встановлює систему соціальних гарантій для них і членів їхніх сімей. Його метою є визнання заслуг учасників бойових дій, осіб з інвалідністю внаслідок війни, учасників війни, а також членів сімей загиблих (померлих) ветеранів.

Закон структурно поєднує матеріальні та процедурні норми, що забезпечують реалізацію права на соціальний захист. Зокрема, стаття 12 визначає перелік пільг для учасників бойових дій: знижки на оплату житлово-комунальних послуг, переважне право на забезпечення житлом, безоплатний проїзд транспортом, пільги на медичне обслуговування тощо. Стаття 5

закріплює принцип рівності прав ветеранів незалежно від виду військової служби чи місця проходження бойових дій. Водночас стаття 13 деталізує гарантії для осіб з інвалідністю внаслідок війни, зокрема щодо забезпечення протезно-ортопедичними засобами, автомобілями з ручним керуванням, санаторно-курортним лікуванням тощо. Таким чином, цей закон поєднує державні гарантії матеріального, медичного та правового характеру.

Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [72] встановлює загальні засади державної політики щодо соціального та правового захисту осіб, які перебувають на військовій службі, і членів їхніх сімей. Закон визначає, що держава гарантує військовослужбовцям належні умови служби, соціальне забезпечення, медичну допомогу, житлові права та пенсійне забезпечення. Так, стаття 9 закріплює обов'язок держави створювати умови для підвищення соціального статусу військових, а стаття 10 – визначає гарантії грошового забезпечення, включно з надбавками за вислугу років, особливі умови служби та участь у бойових діях.

Важливим елементом є правовий захист військовослужбовців, закріплений у статті 18, яка гарантує право на безоплатну правову допомогу, соціальну реабілітацію та відновлення порушених прав у судовому порядку. Закон також встановлює пільги для членів сімей військовослужбовців, зокрема щодо працевлаштування, освіти та забезпечення житлом. Таким чином, цей закон формує інституційний механізм соціального захисту, що поєднує матеріальні, правові та організаційні заходи, спрямовані на підтримку військовослужбовців та їхніх родин протягом усього життєвого циклу служби.

Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» [70] є ключовим нормативним актом медико-соціальної спрямованості, який визначає принципи, форми та механізми реабілітації осіб з інвалідністю, у тому числі ветеранів війни. Його прийняття зумовлено необхідністю створення цілісної системи відновлення здоров'я, працездатності та соціальної активності осіб, які втратили функціональні можливості внаслідок поранень або захворювань, отриманих під час служби.

Стаття 4 закріплює принципи державної політики у сфері реабілітації: рівність можливостей, індивідуальний підхід, доступність послуг, а також комплексність медичних, соціальних і професійних заходів. Згідно зі статтею 10, ветерани війни та військовослужбовці, які отримали інвалідність, мають право на забезпечення технічними засобами реабілітації, протезування, психологічну допомогу, а також участь у програмах професійного навчання та перекваліфікації. Особливу роль відіграють реабілітаційні установи, передбачені статтею 16, що здійснюють медичну, психологічну, професійну й соціальну реабілітацію. Держава зобов'язана фінансувати такі заклади та забезпечувати міжвідомчу взаємодію для ефективного функціонування системи підтримки осіб з інвалідністю внаслідок війни.

У додатку Д наведено порівняння основних критеріїв соціального захисту зазначених законів.

Ще одним ключовим елементом державної системи соціального захисту населення – є соціальне страхування, яке забезпечує персоналізовану підтримку громадян у випадках втрати працездатності, безробіття, досягнення пенсійного віку або інших життєвих обставин.

Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [61] – є основним нормативним актом у сфері пенсійного забезпечення громадян України. Його положення безпосередньо стосуються ветеранів, оскільки вони належать до категорій осіб, які мають право на спеціальні умови виходу на пенсію та додаткові пенсійні гарантії.

Відповідно до статті 8 Закону, учасниками системи загальнообов'язкового пенсійного страхування є всі громадяни України, які підлягають страхуванню, включно з військовослужбовцями та ветеранами. Згідно з частиною другою статті 28, особам, які мають статус учасників бойових дій або осіб з інвалідністю внаслідок війни, пенсія може бути призначена на пільгових умовах, тобто раніше від загального пенсійного віку.

Крім того, стаття 42, яка передбачає перерахунок пенсій для осіб, що мають особливі заслуги перед Батьківщиною. Такий перерахунок

здійснюється у зв'язку зі зростанням середньої заробітної плати або інфляційними змінами. Окрім того, пенсійні виплати ветеранам можуть доповнюватися державними надбавками, встановленими Законом «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Таким чином, даний закон забезпечує фінансову стабільність ветеранів у старості, реалізуючи принцип соціальної вдячності держави за їхній внесок у захист незалежності України.

Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [63] – визначає правові та організаційні засади соціального страхування громадян на випадок тимчасової непрацездатності, нещасного випадку, втрати годувальника, безробіття чи інших страхових випадків. Стаття 22 визначає види матеріального забезпечення: допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, вагітністю та пологами, нещасним випадком на виробництві тощо. Для ветеранів та військовослужбовців, які отримали поранення або втрату працездатності внаслідок виконання службових обов'язків, передбачено підвищений розмір компенсації та безперервність виплат. Крім того, закон гарантує санаторно-курортне лікування (ст. 36), реабілітаційні заходи, а також виплати у випадку смерті годувальника членам сімей загиблих військових.

Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» [62] – є спеціальним законом, який регулює питання страхового забезпечення громадян у разі втрати роботи. Для ветеранів війни він має особливе значення, оскільки спрямований на професійну реінтеграцію та підтримку під час переходу до мирного життя після військової служби.

Відповідно до статті 5 Закону, право на допомогу по безробіттю мають застраховані особи, які втратили роботу не зі своєї вини. Ветерани, які звільнилися зі служби, можуть бути зареєстровані у центрах зайнятості та отримувати допомогу по безробіттю без строку очікування, на відміну від інших категорій громадян. А стаття 7 визначає, що ветерани війни мають пріоритетне право на професійну підготовку, перепідготовку та підвищення

кваліфікації, які здійснюються за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття. Крім того, стаття 22 передбачає надання одноразової допомоги для організації підприємницької діяльності ветеранів, що є важливим інструментом їх соціальної адаптації та економічної самореалізації після служби.

Не менш важливими в реалізації політики соціального захисту ветеранів та ветеранок війни мають підзаконні акти, що видаються органами державної влади (Президентом, Кабінетом Міністрів, міністерствами).

Важливі Укази Президента, які стосуються соціального захисту ветеранів в Україні, та їх короткий зміст наведені в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Укази Президента України щодо соціального захисту ветеранів війни

№ Указу	Назва	Короткий зміст
№ 342/2020 – від 23.08.2020 [48]	«Питання розвитку національної системи фізкультурно-спортивної реабілітації ветеранів війни та членів їх сімей, сімей загиблих (померлих) ветеранів війни»	затверджено Національну стратегію розвитку системи фізкультурно-спортивної реабілітації ветеранів, членів їхніх сімей, сімей загиблих.
№ 466/2021 – від 08.11.2021 [60]	«Про деякі заходи щодо соціального захисту ветеранів війни, сімей загиблих, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України»	встановлює додаткові заходи щодо соціального захисту зазначених категорій ветеранів та їхніх родин.
№ 512/2024 – від 22.08.2024 [69]	«Про невідкладні заходи щодо підтримки ветеранів війни, членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України»	визначає низку невідкладних заходів – створення ветеранських просторів, центрів життєстійкості, допомога з реінтеграцією ветеранів у цивільне життя тощо.

Джерело: сформовано автором на основі [48, 60, 29]

Житлові питання ветеранів регулюються рядом Постанов Кабінету Міністрів України, основні з яких були розглянуті в п. 1.2, а саме:

1) Питання забезпечення житлом деяких категорій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, а також членів їх сімей від 19 жовтня 2016 р. № 719 [47];

2) Питання забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України від 18 квітня 2018 р. № 280 [46];

3) Деякі питання виплати грошової компенсації особам, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, за найм (оренду) ними житлових приміщень від 7 березня 2025 р. № 252 [15].

Окремим блоком можна виділити законодавчі і нормативні акти щодо освітніх можливостей ветеранів та ветеранок війни. Такі документи розглянуті в п. 1.2, а саме:

1) Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII [58];

2) Про надання державної цільової підтримки деяким категоріям громадян для здобуття освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2016 р. № 975 [68];

3) Про затвердження Порядку переведення на навчання за державним замовленням окремих категорій здобувачів освіти фахової передвищої, вищої освіти, які зараховані до закладів фахової передвищої, вищої освіти до 2021 року включно на місця, що фінансуються за кошти фізичних та/або юридичних осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2022 р. № 1224 [66];

4) Про видачу ваучерів для підтримання конкурентоспроможності осіб на ринку праці: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2013 р. № 207 [57];

5) Про реалізацію експериментального проєкту з організації професійного навчання учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни в закладах професійної (професійно-технічної) освіти Державної служби зайнятості: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2023 р. № 984 [71];

6) Питання стипендіального забезпечення: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2004 р. № 882 [49] тощо.

Критичного значення для післявоєнного відновлення України мають Стратегія ветеранської політики до 2030 року [80] та Стратегія повернення з

військової служби до цивільного життя до 2033 року [81] – це два взаємопов’язані документи, які формують цілісну систему державної підтримки військових та ветеранів. Перша задає загальні принципи, бачення та цінності ветеранської політики, а друга – забезпечує практичний механізм переходу від військової служби до мирного життя (див. табл. 2.4). Вони забезпечують не лише соціальний захист ветеранів, а й зміцнюють людський капітал, формуючи активну, мотивовану й економічно самодостатню ветеранську спільноту. Це сприяє зменшенню соціальної напруги, підвищенню рівня довіри до держави та розвитку місцевих громад, де ветерани стають рушійною силою відбудови.

Таблиця 2.4 – Порівняльна характеристика ветеранських Стратегій

Параметр	Стратегія ветеранської політики до 2030 року	Стратегія повернення з військової служби до цивільного життя до 2033 року
Основна мета	Формування ефективної державної політики щодо ветеранів, ветеранок та членів їхніх родин	Створення системи комплексного повернення військових до цивільного життя
Основні напрями реалізації	1. Соціальний захист і реабілітація 2. Психологічна підтримка 3. Освіта і працевлаштування 4. Вшанування та комеморація 5. Участь ветеранів у житті держави	1. Підготовка до демобілізації 2. Психологічна та медична допомога 3. Профорієнтація і перекваліфікація 4. Підтримка працевлаштування 5. Супровід адаптації після повернення
Період дії	До 2030 року	До 2033 року
Очікувані результати	- система підтримки ветеранів у кожній громаді; - розширення можливостей для освіти та праці; - формування позитивного суспільного образу ветерана	- зменшення ризиків соціальної ізоляції військових після служби; - підвищення рівня зайнятості серед звільнених; - покращення якості життя колишніх військових і їхніх сімей

Джерело: сформовано автором на основі [80, 81]

Окрім того в Україні станом на 2025 рік діють ряд державних житлових, освітніх, підприємницьких програми, що були розглянуті в п. 1.2 та п. 1.3.

Таким чином, нормативно-правова база соціального захисту ветеранів та ветеранок війни в Україні є комплексною та багаторівневою, і охоплює в собі конституційні гарантії, закони, підзаконні акти та деякі державні програми, які забезпечують права ветеранів на житло, соціальну підтримку, освіту, медичне

обслуговування та правову допомогу. Аналіз всіх чинних документів, зокрема законів України та постанов КМУ свідчить про наявність механізмів адресної допомоги, соціальних виплат, реєстрації та процесу реабілітації, що сприяють ефективному реагуванню держави на потреби ветеранів.

2.3 Оцінка реалізації місцевих програм соціального захисту ветеранів, ветеранок та демобілізованих осіб у Житомирській громаді

В умовах сьогодення та значного збільшення кількості громадян, які повертаються зі служби, органи місцевого самоврядування відіграють провідну роль у забезпеченні соціальних гарантій та створенні механізмів ефективної реінтеграції ветеранів у цивільне життя. З метою формування комплексної інституційної підтримки ветеранів рішенням Житомирської міської ради (тридцять сьома сесія восьмого скликання) від 21.12.2023 № 975 створено Управління у справах ветеранів війни (далі – Управління). Управління визначено самостійною структурою виконавчої влади громади, відповідальною за реалізацію місцевої ветеранської політики.

Ключові завдання Управління у межах реалізації ветеранської політики охоплюють такі напрями:

- проведення аналізу потреб ветеранів та членів їхніх сімей, які проживають на території громади;
- розроблення пропозицій щодо поліпшення соціальної підтримки ветеранів та формування програм ветеранської політики;
- підтримка переходу ветеранів зі служби до цивільного життя;
- реалізація політики у сфері психологічної реабілітації, соціальної та професійної адаптації, сприяння зайнятості, забезпечення санаторно-курортного лікування та житлом, спорту серед ветеранів;
- забезпечення доступу ветеранів до інформації про послуги, пільги, гарантії та порядок їх отримання та допомога в наданні соціальних послуг і проведенні соціальної роботи через надання пропозицій;

- координація міжвідомчої взаємодії у сфері соціального захисту ветеранів (між органами, підприємствами, організаціями, волонтерами);
- моніторинг якості надання послуг, оцінювання ефективності заходів і оприлюднення відповідної інформації тощо [51].

Незважаючи на короткий період функціонування, Управління здійснює активну діяльність у партнерстві з Департаментом соціальної політики міської ради, управліннями охорони здоров'я, комунального господарства, транспорту і зв'язку міської ради, Житомирським міським центром соціальних служб та іншими виконавчими структурами. Заходи забезпечувалися ресурсами як державного, так і місцевого бюджетів.

Згідно з річним звітом Управління, за кошти міського бюджету у 2024 році реалізовано такі заходи:

- адресну матеріальну допомогу учасникам АТО/ООС та особам з інвалідністю внаслідок війни отримали 308 осіб на суму 1 557,5 тис. грн;
- щомісячну допомогу на дітей загиблих військовослужбовців (50 % прожиткового мінімуму) отримали 170 осіб, загальна сума – 2 849,90 тис. грн;
- 50 % вартості житлово-комунальних послуг з місцевого бюджету відшкодовано 516 особам (членів сімей загиблих (померлих) учасників АТО/ООС, Захисників/Захисниць України) на суму 3 559,4 тис. грн;
- одноразова адресна соціальна матеріальна допомога сім'ям загиблих (у розмірі 100 000 грн) виплачена 104 особам, загальна сума – 8 550,0 тис. грн
- на суму 3718,9 тис. грн було придбано ритуальну та іншу продукцію для вшанування пам'яті загиблих, подарункову продукцію 118 дітям з сімей загиблих та на відпочинок в ДП Артек-Буковель 121 дитині;
- адресну соціальну матеріальну допомогу на поховання військовослужбовців отримали 172 особи, загальна сума – 2 765,1 тис. грн;
- організовано харчування дітей ветеранів у закладах освіти у розмірі 33,1 млн грн у школах та 13,9 млн грн у закладах дошкільної освіти;

Заходи, профінансовані з державного бюджету у 2024 р.:

- житлова компенсація за належні для отримання жилі приміщення відповідно до постанов КМУ № 214, № 280, № 719 надана 108 особам, на загальну суму 221,6 млн грн;

- здійснено заходи із освітньо-професійної підготовки, перепідготовки, професійної реадаптації, підвищення кваліфікації ветеранів війни для 33 осіб на суму 400,2 тис. грн.

Рішенням Житомирської міської ради від 19.12.2024 № 1193 затверджено комплексну Програму підтримки ветеранів війни та членів їхніх сімей [40]. Метою програми є створення умов для ефективної соціальної, психологічної та професійної реінтеграції ветеранів, а також надання підтримки сім'ям загиблих військовослужбовців. Програма передбачає: формування системи обліку потреб ветеранів із урахуванням гендерної складової; цифровізацію сервісів, створення єдиної електронної платформи; інформування щодо гарантій, пільг і допомог ветеранів війни, членів їх сімей та членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни через різні канали комунікації; забезпечення доступу ветеранів, членів їх сімей до інформації, соціальних послуг, підтримки та матеріальної допомоги; впровадження системи психологічної реабілітації та підтримки ментального здоров'я; організацію комплексної політики щодо підтримки здоров'я, фізичної та спортивної реабілітації, в тому числі послуг із санаторно-курортного лікування; оздоровлення та відпочинок ветеранів та дітей загиблих; надання послуг з соціальної та професійної адаптації, сприяння зайнятості, професійній підготовці та підприємництву; підготовку фахівців (тренінги, семінари, навчання), що працюють із ветеранами війни, членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, щодо особливостей взаємодії з ними тощо.

Фінансове забезпечення запланованих заходів здійснюватиметься за кошти бюджету Житомирської міської територіальної громади, державного бюджету, обласного бюджету та інших джерел, не заборонених чинним законодавством України (див. табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Ресурсне забезпечення Програми підтримки ветеранів війни та членів їх сімей, сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, Захисників і Захисниць України на 2024-2026 роки Житомирської міської територіальної громади

Обсяг коштів, які пропонується залучити для виконання Програми	2024 рік	2025 рік	2026 рік	Усього витрат на виконання Програми
Обсяг ресурсів усього, в тому числі:	В межах бюджетних призначень	В межах бюджетних призначень	В межах бюджетних призначень	В межах бюджетних призначень
державний бюджет	В межах бюджетних призначень	В межах бюджетних призначень	В межах бюджетних призначень	В межах бюджетних призначень
місцевий бюджет тис.грн	-	1000,0	1000,0	2000,0
інші джерела, не заборонені законодавством	В межах бюджетних призначень	В межах бюджетних призначень	В межах бюджетних призначень	В межах бюджетних призначень

Джерело: [40]

Фінансування заходів Програми за рахунок бюджету громади узгоджуються щорічно під час затвердження бюджету Житомирської міської територіальної громади на поточний рік.

Основні показники соціального захисту ветеранів та ветеранок війни, зазначені у Звіті про результати виконання міської Програми підтримки ветеранів війни та членів їх сімей, сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, Захисників і Захисниць України на 2024-2026 роки за I півріччя 2025 року, серед них [25]:

- в єдиному вікні «Адмінсервіс «Ветеран» Управлінням у справах ветеранів війни прийнято 2980 осіб;

- надано адресну соціальну матеріальну допомогу 224 учасникам АТО/ООС на суму 926,0 тис. грн;

- виплачено адресну матеріальну допомогу 135 матерям на 177 дітей загиблих (померлих) військовослужбовців на суму 1636,10 тис. грн;
- отримали послуги з комплексної реабілітації 197 осіб;
- надано соціальних послуг 2024 особам/сім'ям Захисників та Захисниць України, у тому числі 804 сім'ям загиблих, 363 – зниклих безвісти, 8 – сім'ї, де один з членів перебуває у полоні, 277 – ветеранам війни та демобілізованим особам;
- за сприянням служби зайнятості були працевлаштовані 49 осіб з 213 людей з інвалідністю, що перебували у статусі безробітного. Послугами служби скористалися 172 мешканця Житомирської ТГ, що мали статус особи з інвалідністю внаслідок війни, із них: 12 осіб працевлаштовані; 3 – проходили профнавчання. Станом на 01 липня 2025 року продовжують отримувати послуги 86 осіб, із них 77 громадян з інвалідністю внаслідок війни зі статусом безробітного;
- сформовано потребу у наданні житлової грошової компенсації для 94 осіб на загальну суму 221,8 млн грн;
- спільно з Департаментом соціальної політики організовано відпочинок 163 дитини у таборі «Артек Буковель» на суму 4660,8 тис. грн;
- прийнято 44 позитивних рішення у рамках проекту «Робота за програмою «Грант для ветеранів та другого з подружжя». Ветерани/другий з подружжя отримали близько 22 млн. грн та створили 57 робочих місць;
- встановлено два підйомники (вертикальний та похилий горизонтальний) під'їзді багатоповерхового будинку, де проживає ветеран війни, на загальну суму 625 тис. грн.

Показники станом на листопад 2025 року:

- харчування дітей у дошкільних закладах освіти та закладах загальної середньої освіти на суму 36117,02 тис. грн;
- додаткова компенсація житлово-комунальних послуг (50% відшкодування з місцевого бюджету) для членів сімей загиблих – 968 осіб / 709 сімей на загальну суму 4239,8 тис. грн.

- прийнято 160 заяв щодо надання послуг із соціальної та професійної адаптації. Ветерани війни, членів їх сімей пройшли навчання із професійної адаптації, проходження освітньо-професійної підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації на загальну суму 1,6 млн грн.

Заходи та послуги, що надаються особам, які їх потребують, здійснюються не лише за зверненням громадян, а й за ініціативою Управління у справах ветеранів війни. У 2025 році Управління реалізувало низку додаткових програм і проєктів, спрямованих на підвищення якості соціальної, психологічної та медичної підтримки ветеранів та членів їхніх родин.

Одним із важливих напрямів стало регулярне проведення зустрічей із військовослужбовцями спільно з ГО «Житомирський обласний фонд соціального захисту інвалідів». Метою цих заходів є психоемоційне розвантаження, психологічна підтримка та забезпечення умов для активного відпочинку. Зокрема, ветерани та ветеранки мають можливість брати участь у катанні на квадроциклах, що сприяє відновленню та покращенню емоційного стану.

У Житомирі також діє програма безоплатних тренувань для ветеранів у місцевих спортзалах. Учасники можуть обирати різні види фізичної активності – від паверліфтингу й кросфіту до настільного тенісу, стрільби з лука, сидячого волейболу чи ампфутболу. Тренувальний процес забезпечують кваліфіковані тренери, і всі заняття є безоплатними для ветеранів.

Важливим проєктом у сфері охорони здоров'я є пілотна програма з надання безоплатної стоматологічної допомоги військовослужбовцям і ветеранам у комунальних стоматологічних поліклініках №1 та №2. З початку реалізації проєкту безоплатну стоматологічну допомогу отримали 2322 військовослужбовці, яким надано понад 4000 послуг із лікування та протезування зубів. Пацієнт має право скористатися програмою один раз на рік. У рамках проєкту передбачено безоплатне:

- зубопротезування (металокерамічні та суцільнолиті конструкції, акрилові, нейлонові та бюгельні протези);

- терапевтичне лікування (реставрація, пломбування каналів, видалення зубів, рентгенографія, шинування, гігієнічне чищення тощо).

Максимальна вартість послуг, визначена урядом, становить до 34 966,19 грн за зубопротезування та до 24 952,57 грн за стоматологічне лікування для одного пацієнта.

У партнерстві з Управлінням у справах сім'ї, молоді та спорту Житомирської міської ради проведено спортивні змагання «Сильні духом». Учасники змагалися в дисциплінах волейбол сидячи, паражи-цу, ампфутбол, настільний теніс, кросфіт та веслування на драгонботах. Такі заходи сприяють фізичній активності, соціалізації та популяризації спорту серед ветеранів.

На території міста триває будівництво ветеранського хабу за адресою: м. Житомир, вул. Чуднівська, 103. Уже надано дозвіл на виготовлення технічної документації із землеустрою щодо земельної ділянки, яка перебуває у постійному користуванні Державного університету «Житомирська політехніка». У майбутньому центр стане осередком підтримки, комунікації та розвитку для ветеранів і членів їхніх сімей.

Окрему увагу приділено психологічній допомозі. У «Центрі життєстійкості» ветерани та їхні родини можуть отримати фахову підтримку у подоланні тривожності, наслідків бойових травм, стресових тригерів, емоційного вигорання та посттравматичних переживань. Психологи Центру допомагають адаптуватися після ротації або повернення до цивільного життя, пропонують підтримку у роботі з переживанням втрати, а також сприяють формуванню здорових стосунків у сім'ях військовослужбовців. Послуги є повністю безоплатними та конфіденційними.

Ще однією важливою ініціативою стала «Академія підприємництва ветеранів» [50]. Проект був відкритий у травні, і вже 24 учасники отримали сертифікати про завершення навчання. Друга група розпочала навчання 30 вересня у Житомирі. Програма є безоплатною і призначена для ветеранів, ветеранок, осіб з інвалідністю внаслідок війни, членів їхніх сімей та родин загиблих захисників. Метою є надання необхідних знань для започаткування

та розвитку власної справи. До роботи залучаються чинні підприємці, які діляться практичним досвідом із учасниками.

Слухачі вивчають питання: реєстрації та оподаткування ФОП; залучення ресурсів, зокрема фандрейзингу; побудови ефективної команди та формування бізнес-філософії; психології продажів і роботи з клієнтами; підготовки бізнес-планів та отримання мікрогрантів; просування бізнесу в соціальних мережах; знайомляться з роботою Лабораторії підприємництва.

Навчання проходить двічі на тиждень. Станом на 30 вересня 2025 року участь у програмі підтвердили 30 осіб. На наступний рік запланована «Академія підприємництва ветеранів 3.0».

Також Управління у партнерстві з Професійним коледжем технічних інновацій Житомира організувало «Курс із 3D-друку та моделювання». Мета курсу – навчити ветеранів повному циклу створення фізичних об'єктів: від формування ідеї та 3D-моделі до виготовлення на FDM-принтері. Випускники зможуть реалізовувати власні творчі чи підприємницькі проекти у сфері 3D-моделювання та прототипування. Навчання є безоплатним, а група включає 10 учасників.

Таким чином, незважаючи на відносно короткий період роботи, Управління у справах ветеранів війни демонструє високу активність у впровадженні програм підтримки. Реалізовані ініціативи охоплюють психологічну, соціальну, медичну, спортивну та освітню сфери, спрямовані на всебічну інтеграцію та відновлення ветеранів, членів їхніх родин і родин загиблих захисників. Це свідчить про системний підхід міської громади до розвитку ветеранської політики та створення стійкої інфраструктури підтримки.

Висновки до розділу 2

Комплексний аналіз державної та місцевої політики соціального захисту ветеранів та ветеранок, проведений у межах другого розділу, засвідчує формування в Україні багаторівневої та динамічної системи підтримки, що активно трансформується під впливом воєнних подій 2022–2025 років. Значне зростання чисельності ветеранів, розширення кола потреб, поява нових соціальних ризиків та збільшення навантаження на існуючі механізми соціального забезпечення визначили необхідність суттєвих змін у національній політиці. Упродовж зазначеного періоду держава перейшла від переважно компенсаційного підходу до більш комплексної, проактивної моделі підтримки, яка включає фінансові інструменти, професійну адаптацію, психологічну реабілітацію, освітні можливості та розвиток ветеранського підприємництва.

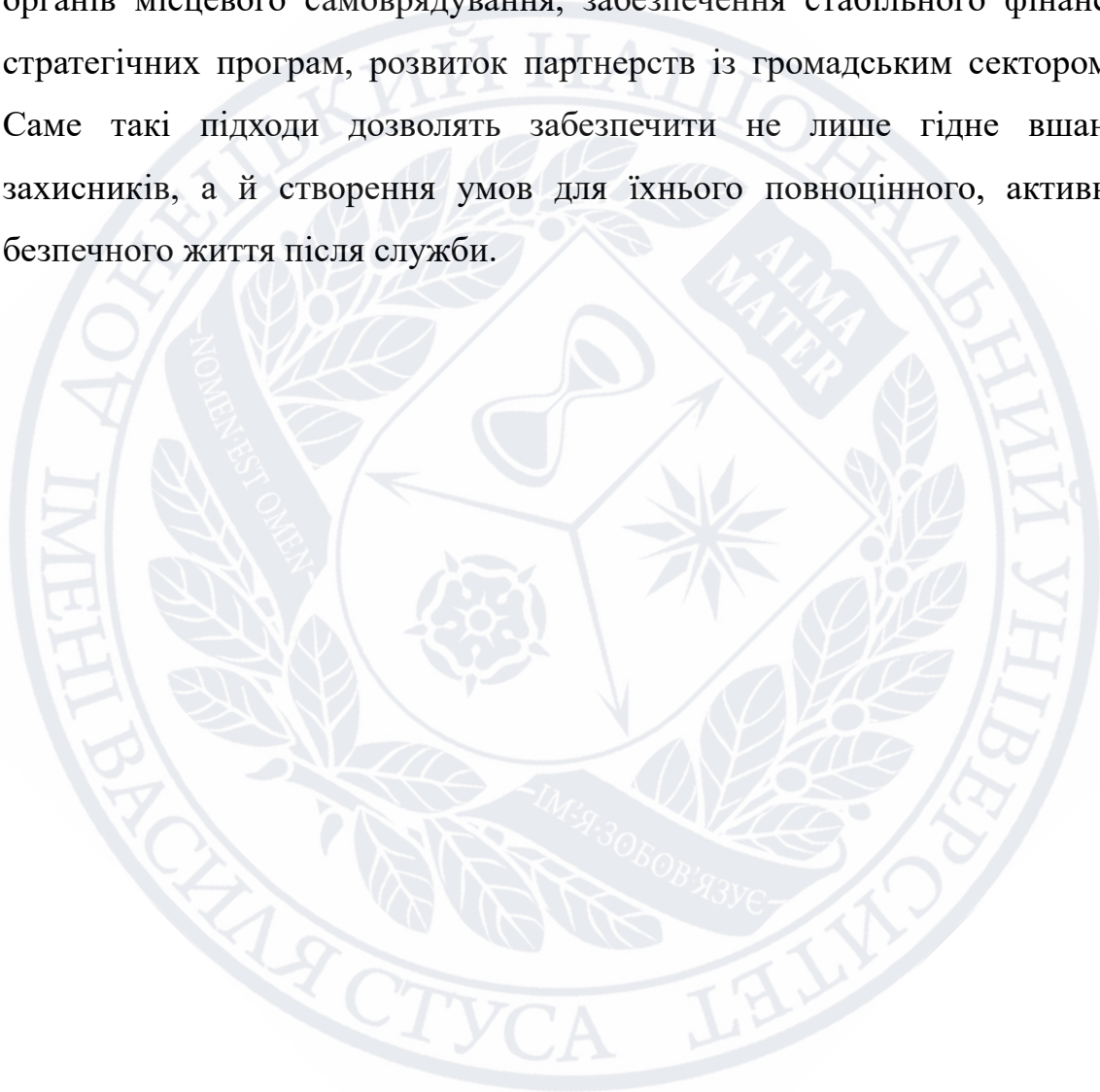
На макрорівні спостерігається істотне розширення державних програм і бюджетних механізмів, що забезпечують підтримку ветеранів. Особливо помітною є тенденція до нарощування обсягів бюджетних видатків, спрямованих на реабілітацію, медичне забезпечення, житлові компенсації та програми працевлаштування. Водночас аналіз низки програм свідчить про нерівномірність їх реалізації за регіонами, що зумовлено відмінностями у безпековій ситуації, інфраструктурних можливостях та спроможності місцевих органів влади.

Нормативно-правова база соціального захисту ветеранів у 2022–2025 роках зазнала важливих змін і доповнень, що формують підґрунтя для сучасної моделі ветеранської політики. Разом із тим аналіз нормативних актів свідчить, що законодавство часто залишається реактивним: воно оперативно відповідає на виклики війни, проте ще не повною мірою формує стабільну довгострокову політику, яка б забезпечувала безперервність підтримки на всіх етапах життєвого циклу ветерана.

Оцінка реалізації місцевих програм соціального захисту на прикладі Житомирської громади показує, що саме місцевий рівень стає ключовим у

забезпеченні швидкої, адресної та гнучкої підтримки ветеранів. Однак дослідження виявляє низку викликів, характерних для багатьох громад: обмеженість фінансових ресурсів, залежність від державних субвенцій, велике навантаження на соціальні служби та необхідність додаткової підготовки фахівців, здатних працювати з ветеранами, які мають різні категорії потреб.

Надалі ключовими пріоритетами мають стати підвищення спроможності органів місцевого самоврядування, забезпечення стабільного фінансування стратегічних програм, розвиток партнерств із громадським сектором тощо. Саме такі підходи дозволять забезпечити не лише гідне вшанування захисників, а й створення умов для їхнього повноцінного, активного та безпечного життя після служби.

РОЗДІЛ 3

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВЕТЕРАНІВ, ВЕТЕРАНОК ТА ДЕМОБІЛІЗОВАНИХ ОСІБ

3.1 Зарубіжний досвід соціального захисту ветеранів, ветеранок та демобілізованих осіб та можливості його імплементації в Україні

Сучасний ветеранський сектор в Україні перебуває на етапі активної трансформації: оновлюється законодавча база, створюються нові інституції, впроваджуються реабілітаційні, освітні та економічні програми. Проте масштаб викликів вимагає використання найкращих практик країн, які накопичили значний досвід у сфері підтримки ветеранів – як тих, що брали участь у сучасних війнах (США, Великобританія, Австралія), так і тих, що пройшли через воєнні конфлікти в недавньому минулому (Хорватія).

Аналіз моделей соціального захисту ветеранів цих країн дає можливість окреслити підходи, рішення та інструменти підтримки, які потенційно можуть бути адаптовані в українських умовах. Особливо важливими є механізми комплексної медичної та психологічної допомоги, забезпечення житлом, підготовки до цивільної кар'єри, підтримки підприємництва, захисту сімей військовослужбовців та побудови партнерств між державою, громадським сектором та бізнесом.

США. Система соціального захисту ветеранів у Сполучених Штатах Америки є однією з найбільш розгалужених та інституційно вибудуваних у світі. Центральним органом, що формує та реалізує політику у цій сфері, виступає Міністерство у справах ветеранів США (Department of Veterans Affairs, VA). Його діяльність охоплює широкий спектр напрямів, зокрема пенсійне забезпечення, страхування життя, програми медичної та психологічної реабілітації, профорієнтацію, працевлаштування, забезпечення житлом, підтримку освіти, а також низку соціальних послуг і пільг [10, с. 211].

Масштаби та різноманітність програм зумовлені тим, що США історично брали участь у багатьох конфліктах, формуючи одну з найчисельніших ветеранських спільнот у світі.

У США діє понад 100 федеральних та відомчих програм, спрямованих на підтримку ветеранів та їхніх сімей. Ключові напрями включають: інформаційне забезпечення через мережу Veterans Network; підтримку сімей ветеранів, включно з податковими пільгами та доступом до медичних програм; професійну підготовку та зайнятість; забезпечення житлом та зменшення рівня бездомності серед ветеранів; медичну допомогу та психологічне здоров'я, у тому числі спеціалізовані програми з подолання посттравматичного стресового розладу; розвиток ветеранського бізнесу; освітні програми та підтримку перекваліфікації; адаптивні спортивні заходи та відновлення.

Значна частина підтримки також визначається Конгресом США, що дозволяє регулярно оновлювати стандарти та розміри виплат відповідно до макроекономічних умов, зокрема рівня інфляції [10, с. 212].

Одним із елементів американської моделі є компенсаційні механізми, спрямовані на матеріальну підтримку ветеранів з інвалідністю, яка виникла під час проходження служби. Розмір компенсації варіюється від \$133 до понад \$3400 на місяць, залежно від відсотка втрати працездатності, наявності утриманців, тяжкості поранень та інших індивідуальних чинників [54, с. 20]. Такі виплати є неоподатковуваними, що підсилює їхню ефективність у підтримці добробуту ветеранів. Для ветеранів з важкими пораненнями передбачено додаткове фінансування, а також можливість отримувати спеціальні надбавки у разі неможливості працевлаштування. Система враховує динаміку потреб ветерана, дозволяючи переглядати категорію інвалідності та відповідний розмір компенсацій.

США є світовим лідером у сфері лікування ПТСР та інших бойових психологічних травм. У країні діють спеціалізовані клініки, які надають: довготривалу терапію; групову та сімейну психологічну підтримку; програми

лікування залежностей; поєднання медичної та психосоціальної реабілітації [10, с. 212].

У США забезпечення житлом є однією з найбільш розвинених складових соціальної політики щодо ветеранів. Департамент у справах ветеранів надає пільгові кредити на житло (VA loans), що дозволяють ветеранам: придбати або збудувати житло; рефінансувати наявну іпотеку; отримати кредит із нульовим першим внеском; користуватися зниженими відсотковими ставками; уникати приватного іпотечного страхування (PMI), характерного для традиційних кредитів [54, с. 20]. Завдяки цьому інструменту понад мільйон ветеранів щороку отримують доступне житло, що суттєво знижує ризик бездомності.

Функції у сфері професійної реінтеграції координує Департамент праці США (Department of Labor). У його структурі діє Служба працевлаштування та навчання ветеранів (VETS), яка забезпечує: професійне консультування; рекрутинг та зв'язок з роботодавцями; реалізацію програм перекваліфікації; захист прав ветеранів на робочому місці; грантові програми для штатів у межах «Jobs for Veterans State Grants Program» [54, с. 24]. На федеральному та місцевому рівнях діють центри зайнятості, де ветерани отримують індивідуальну підтримку, зокрема підготовку резюме, допомогу в поданні документів та навчання навичкам проходження співбесіди.

Підтримка малого та середнього бізнесу ветеранів є однією з найсильніших складових американської моделі. Центральну роль тут відіграє Адміністрація малого бізнесу (Small Business Administration, SBA), зокрема її спеціалізований офіс – Office of Veterans Business Development (OVBD). OVBD організовує: тренінги; консультації; наставництво; доступ до федеральних закупівель для підприємств, що належать ветеранам і ветеранам-інвалідам [79]. Опитування Megaphone of Main Street свідчить, що 9,1% малих підприємств США належать ветеранам, забезпечуючи економіці понад 1 трильйон доларів щорічних надходжень [89].

У США діє низка освітніх програм, найбільш відомою з яких є GI Bill, що покриває: навчання у коледжах та університетах; професійні курси; технічну підготовку; проживання та навчальні матеріали.

Також існує спеціальна програма Boots to Business (B2B), спрямована на розвиток підприємницьких навичок військовослужбовців під час їхнього переходу до цивільного життя. Від часу запуску програма підготувала понад 165 000 учасників [86].

Отже, корисним досвідом з американської моделі для України є: 1) використання індивідуального підходу до визначення рівня компенсації за інвалідність та служби через: відмову від жорстко фіксованих категорій на користь гнучкої шкали оцінювання та забезпечення регулярного перегляду виплат відповідно до стану здоров'я та соціально-економічних змін; 2) пільгове іпотечне кредитування з нульовим першим внеском; меншими відсотковими ставками; державними гарантіями для банків; 3) створення національної програми наставництва (аналог SBA OVBD); 4) забезпечення преференціями ветеранів у державних закупівлях.

ХОРВАТІЯ. Досвід Республіки Хорватія є показовим з огляду на спільність історичних викликів та подібність умов, у яких формувалася сучасна ветеранська політика. Вітчизняна війна в Хорватії (1991–1995 рр.), що мала оборонний характер і була спрямована на відновлення територіальної цілісності держави, спричинила виникнення великої спільноти ветеранів та актуалізувала необхідність розбудови системи їх соціального захисту. За офіційними даними, у Хорватії нині проживає понад 500 тисяч ветеранів, тобто кожен десятий громадянин країни має відповідний статус [87].

Ключовим органом державної влади, відповідальним за формування та реалізацію державної політики у сфері соціального захисту ветеранів, є Міністерство у справах ветеранів Республіки Хорватія. Його діяльність спрямована на: удосконалення механізмів соціального забезпечення; сприяння реінтеграції ветеранів у ринок праці; розробку програм соціальної та професійної адаптації; створення інклюзивних економічних можливостей для

ветеранів та членів їхніх сімей. Правовою основою зазначеної політики є Закон про хорватських ветеранів Вітчизняної війни та членів їхніх родин, який визначає коло прав та гарантій, механізми їх реалізації, а також систему інституційної підтримки.

Соціально-фінансова система підтримки ветеранів Хорватії вирізняється високим ступенем адресності та диференціації. Вона охоплює низку програм, що передбачають різні види допомоги, встановлені з урахуванням рівня участі ветеранів у бойових діях, стану їхнього здоров'я та соціально-економічного становища. До найбільш значущих програм належать [54, с. 22]:

1. Допомога безробітним ветеранам та їхнім родинам. Ветерани, які не мають доходів і відповідають встановленим критеріям, можуть отримувати місячну допомогу в розмірі 1097,58 кун (близько 146 євро). Додаткова виплата нараховується за кожен день участі у бойових діях (0,3326 кун).

2. Допомога на відвідування (догляд). Ветерани або члени їхніх родин, які з огляду на стан здоров'я не здатні самотійно задовольняти базові потреби, мають право на спеціальну допомогу, що спрямована на часткове або повне покриття витрат на догляд.

3. Преференційні умови оренди комерційних приміщень. Ветерани мають переважне право на оренду об'єктів державної та муніципальної власності для ведення підприємницької діяльності.

4. Одноразова фінансова допомога. У випадках, коли ветерани не можуть самотійно забезпечити базові потреби, їм надається одноразова допомога до 3326 кун (близько 444 євро).

5. Звільнення від сплати адміністративних зборів. Це стосується судових, нотаріальних та інших платежів, що зменшує фінансове навантаження на сім'ї ветеранів та спрощує доступ до державних послуг.

6. Отримання паїв та акцій. Інваліди Вітчизняної війни, сім'ї загиблих та зниклих безвісти мають право на безоплатне отримання акцій Хорватського фонду ветеранів, що створює додаткове джерело доходу та забезпечує довгострокову економічну підтримку.

Особливим напрямом є забезпечення ветеранів з інвалідністю автомобілями з необхідними конструктивними змінами: а) ветерани І групи інвалідності мають право на отримання спеціально обладнаного автомобіля; б) ветерани II–IV групи можуть отримувати компенсацію за переобладнання власного автомобіля відповідно до їхнього стану здоров'я.

Одним з найбільш інноваційних та дієвих елементів хорватської моделі є утворення ветеранських кооперативів, які були законодавчо врегульовані у 2015 році [28]. Особливості кооперативної моделі: дві третини членів кооперативу мають становити ветерани, інваліди війни або члени їхніх сімей; Міністерство у справах ветеранів системно підтримує кооперативи – від навчання до фінансування. У країні діє близько 315 таких кооперативів, і більшість з них успішно функціонує завдяки участі у національних програмах грантової підтримки.

З 2004 року діє програма професійного навчання та працевлаштування хорватських ветеранів і дітей загиблих та зниклих безвісти військовослужбовців, що створила освітнє підґрунтя для розвитку ветеранських кооперативів. Програма включає: професійні курси; програми перекваліфікації; семінари з управління бізнесом; наставництво та консультаційну підтримку.

Хорватія реалізує широкий спектр грантових інструментів для підтримки підприємництва ветеранів [28]. Серед ключових програм:

1. ESIF Mikro investicijski zajam – мікрокредит до 25 000 євро на розвиток малого бізнесу.
2. Підтримка сталого розвитку самозайнятості осіб з інвалідністю – до 70% мінімальної зарплати як субсидія.
3. Субсидії на самозайнятість для безробітних ветеранів – до 80 000 кун ($\approx 10\,600$ євро).

Усі заходи здійснюються прозоро, що значно зменшує ризики зловживань та сприяє високому рівню довіри до державних програм.

Отже, на нашу думку, доцільно запозичити з досвіду Хорватії: 1) високий ступінь адресності та диференціації різних видів допомоги, з урахуванням рівня участі ветеранів у бойових діях, стану їхнього здоров'я та соціально-економічного становища; 2) розвиток кооперативної моделі як інструменту групового бізнесу і самозайнятості; 3) звільнення ветеранів від сплати адміністративних зборів.

ФРАНЦІЯ. До ключових інституцій, відповідальних за реалізацію державної політики у сфері соціального захисту ветеранів, належать Міністерство оборони та підпорядковані йому спеціалізовані служби, зокрема Головне адміністративно-господарське управління й Національний офіс ветеранів (Office National des Anciens Combattants et Victimes de Guerre).

Франція передбачає два основні типи військових пенсій: пенсія за вислугу років та пенсія по інвалідності, яка може бути призначена незалежно від віку у разі ушкоджень, отриманих під час служби. Ветерани отримують право на пенсію раніше, ніж цивільні громадяни – з 60 років, тоді як загальний пенсійний вік становить 65 років. Розмір пенсії може варіюватися від 60 % до 80 % окладу залежно від стажу та обставин служби [41, с. 65; 13, с. 59]. Особлива увага приділяється ветеранам з інвалідністю: їм надаються додаткові надбавки, пільги на медичні послуги та реабілітацію. Члени сімей загиблих військовослужбовців також мають право на пенсію та отримують розширений пакет соціальних послуг.

Французька система медичної допомоги ветеранам є однією з найбільш розвинених у ЄС. Вона включає: стаціонарне та амбулаторне лікування; психологічну та психотерапевтичну підтримку; реабілітаційні програми для ветеранів з ПТСР; пільговий доступ до фармацевтичних препаратів; спеціалізовані програми лікування наслідків бойового стресу. Значну увагу приділяється ментальному здоров'ю.

Головне адміністративно-господарське управління Міністерства оборони Франції реалізує програми, спрямовані на поліпшення житлових умов військовослужбовців та ветеранів. Основні напрями діяльності включають:

участь держави у фінансуванні будівництва доступного житла; програми пільгової оренди з можливістю подальшого викупу; грошові компенсації за оплату комунальних послуг для військових сімей.

Підтримка сімей військовослужбовців також є стратегічним пріоритетом. Урядові програми допомагають: підготуватися до переїзду у разі переведення на нове місце служби; забезпечити працевлаштування членів родини; отримати психологічну та соціальну підтримку; пройти курси підвищення кваліфікації чи перекваліфікації.

Франція демонструє високий рівень взаємодії між державними структурами та неурядовим сектором. У країні налічується понад 400 ветеранських організацій, які займаються: соціальним супроводом ветеранів; наданням юридичної допомоги; матеріальною підтримкою малозабезпечених; доглядом за людьми похилого віку; реалізацією програм реабілітації; фінансовою допомогою сім'ям військовослужбовців. Асоціація взаємодопомоги військовим, наприклад, оплачує шість місяців оренди для багатодітних сімей військових, а також надає мікрокредити ветеранам, що опинилися у складних життєвих обставинах.

Центральною установою, що координує взаємодію між державою й громадським сектором, є Національний офіс ветеранів війни, який: адмініструє програми соціальної підтримки; забезпечує рівний доступ до послуг на місцевому рівні; керує діяльністю будинків ветеранів; захищає права вдів, сиріт та сімей загиблих.

Отже, для України буде корисним досвід високого рівня взаємодії між державними структурами та неурядовим сектором – понад 400 організацій забезпечують значну частину соціальних функцій. Україні варто розширити грантові програми для ГО та забезпечити інституційну підтримку ветеранських ініціатив на місцях.

СПОЛУЧЕНЕ КОРОЛІВСТВО ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ПІВНІЧНОЇ ІРЛАНДІЇ. Сполучене Королівство є однією з країн з найбільш системно вибудованою моделлю соціального захисту ветеранів. Ключовим державним

органом, відповідальним за реалізацію політики в цій сфері, є Міністерство оборони Великої Британії, в структурі якого функціонує підрозділ Veterans UK. Його головним завданням є адміністрування пенсійних програм, компенсацій військовослужбовцям та підтримка ветеранів і їхніх сімей [10, с. 212]. Британська модель особлива тим, що вона охоплює повний життєвий цикл військовослужбовця: від підготовки до демобілізації – до довічної підтримки у сфері охорони здоров'я, соціальної адаптації та працевлаштування.

У межах державної системи діє низка програм, які охоплюють різні категорії ветеранів: 1) компенсації військовослужбовцям, що отримали поранення або інвалідність внаслідок служби; 2) пенсійне забезпечення інвалідів війни; 3) пенсії вдівцям і вдовам військовослужбовців, які загинули при виконанні обов'язків; 4) пенсійні програми учасників бойових дій [10, с. 212]. Ці програми забезпечують довготривалу фінансову стабільність та підтримку родин військовослужбовців. Їх особливість – високий ступінь диференціації, що дозволяє врахувати індивідуальні обставини та потреби ветеранів.

Великобританія демонструє один з найбільш розвинених у Європі підходів до медичної реабілітації ветеранів. У рамках Національної служби охорони здоров'я (NHS) сформовано Veterans' Health Alliance, що об'єднує 49 лікарень і має понад 100 акредитованих фахівців, підготовлених до роботи саме з ветеранами. Особливості системи: безкоштовне медичне обслуговування для ветеранів та їхніх родин; забезпечення медикаментами у визначених випадках; спеціальні програми лікування ПТСР; підготовка лікарів загальної практики до роботи з ветеранами в межах акредитаційної схеми Royal College of General Practitioners [10, с. 213]. Психічне здоров'я має пріоритетне значення, що підтверджується значними державними інвестиціями в дослідження посттравматичних розладів і у програми їхнього лікування.

Міністерство житлово-комунального господарства, громад та місцевого самоврядування Великої Британії запроваджує низку заходів, спрямованих на

розширення доступу ветеранів до соціального житла. Особливо це стосується: ветеранів із важкими пораненнями; військовослужбовців з нагальними житловими потребами; демобілізованих, які перебувають під загрозою бездомності. Такі категорії отримують найвищий пріоритет при розподілі соціальних квартир. Міністерство оборони зобов'язане перенаправляти відповідні заявки ветеранів до місцевих органів самоврядування [54, с. 20]. Паралельно існують програми підтримки купівлі житла, аналогічні іпотечним субсидіям, які дозволяють придбати власну оселю на пільгових умовах.

Ще один успішний компонент британської системи підтримки – це Career Transition Partnership (СТР). Це партнерство між Міністерством оборони та приватним сектором, яке: надає безкоштовні послуги з професійного консультування; допомагає ветеранам адаптувати свої навички до цивільного ринку праці; здійснює підбір вакансій і сприяє працевлаштуванню; підтримує ветеранів протягом двох років після звільнення зі служби [54, с. 16].

У 2018 році у Великобританії було прийнято ключовий документ – «The Strategy for our Veterans», розрахований на десять років. На основі Стратегії у 2022 році опубліковано «Veterans' Strategy Action Plan 2022–2024», що має за мету зробити «Великобританію найкращим місцем у світі для ветеранів до 2028 року» та що містить понад 60 зобов'язань держави із визначанням механізмів їх виконання [13].

У 2019 році було створено Офіс у справах ветеранів (Office for Veterans' Affairs) – окремий підрозділ Кабінету Міністрів, який координує політику на національному рівні. Паралельно функціонують також Спеціалізовані служби підтримки ветеранів:

1. Defence Transition Services (DTS). Служба надає інформаційний супровід і рекомендації військовослужбовцям під час переходу до цивільного життя. Підтримка стосується таких сфер: здоров'я; житлові питання; фінанси; сімейні стосунки; працевлаштування.

2. Veterans UK. Організовує: адміністрування пенсійних схем; оцінку інвалідності, пов'язаної зі службою; виплати сім'ям загиблих військових.

3. Veterans' Welfare Service. Надає: індивідуальні консультації; соціальний супровід; координацію з місцевими органами влади та благодійними організаціями.

У 2023 році Сполучене Королівство запустило програму Op PROSPER, спрямовану на підтримку працевлаштування та підприємництва ветеранів [45, с. 202]. Паралельно діє система корпоративного наставництва – великі компанії впроваджують спеціальні програми для: підтримки ветеранського бізнесу; навчання управлінським навичкам; доступу до венчурного фінансування; менторської допомоги.

Унікальною рисою британської моделі є Армійський Ковенант – добровільний суспільний договір, у межах якого громади та бізнеси зобов'язуються надавати підтримку ветеранам. На практиці це означає преференції при наймі, спеціальні програми розвитку або участь бізнесу у благодійних ініціативах.

Для України корисним досвідом для імплементації може бути: 1) механізм екстреного забезпечення соціальним житлом ветеранів, які перебувають під ризиком бездомності; 2) приклад британського Armed Forces Covenant, як добровільного зобов'язання бізнесу та громад надавати підтримку ветеранам.

АВСТРАЛІЯ. Австралія має одну з найбільш комплексних і продуманих систем підтримки ветеранів серед країн англосаксонської традиції. Особливістю моделі є ранній початок роботи з військовослужбовцем – ще до його звільнення, що дозволяє знизити ризики соціальної дезадаптації. Координатором усієї системи є Міністерство у справах ветеранів Австралії (Department of Veterans' Affairs, DVA), яке реалізує державну політику у сфері медичної допомоги, реабілітації, соціального забезпечення та інтеграції ветеранів у цивільне життя.

Австралія приділяє особливу увагу медичній підтримці ветеранів, забезпечуючи їх доступом до широкого спектра медичних і реабілітаційних послуг. Система включає: послуги лікаря загальної практики; спеціалізовані

медичні послуги (патологія, радіологія тощо); супутні медичні послуги (ортопедія, фізіотерапія, мануальна терапія); стоматологічний догляд; лікування в державних та приватних лікарнях; забезпечення окулярами, слуховими апаратами; підтримку вдома для ветеранів похилого віку. Фінансування медичних послуг здійснюється через Repatriation Pharmaceutical Benefits Scheme (RPBS) та програму Rehabilitation Aids and Appliance Program (RAP), що забезпечують ветеранів ліками, ортопедичними виробами й медичним обладнанням [54, с. 19].

Однією з найбільш впізнаваних частин австралійської моделі є система карток («Золота карта», «Біла карта», «Помаранчева картка»), які визначають рівень доступу ветерана до різних видів медичної та соціальної допомоги. Окремі картки дозволяють: отримувати безкоштовне або пільгове медичне обслуговування; купувати ліки із суттєвими знижками; користуватися транспортними та побутовими пільгами; отримувати підтримку у сфері психічного здоров'я. Карткова система є частиною Угоди ветеранів оборони Австралії (Defence Veterans' Covenant), в межах якої бізнеси та громадські організації можуть надавати ветеранам знижки або спеціальні послуги.

З 2017 року однією з найважливіших ініціатив стала Програма переходу Сил Оборони (ADF Transition Program), яка включає загальні та спеціалізовані заходи. До загальних програм відносяться [54, с. 26]:

1. Перехідний коучинг. Кожен військовослужбовець отримує персонального тренера, який допомагає визначити кар'єрні інтереси, оцінити наявні навички та побудувати індивідуальний план переходу.

2. Семінари з підготовки до працевлаштування. Військовослужбовці та їхні партнери можуть відвідувати тренінги з підготовки резюме, пошуку роботи, проходження співбесід.

3. Освітні програми. На час переходу держава надає фінансування до 5320 доларів США для проходження курсів підвищення кваліфікації або отримання нової професії.

4. Фінансове консультування. Кожен військовослужбовець може отримати до 1000 доларів США на оплачувану консультацію фахівця з фінансового планування для підготовки сімейного бюджету після переходу.

5. Післяперехідний супровід. Протягом 24 місяців після звільнення з ADF здійснюється контактний моніторинг із ветераном для оцінки його потреб та надання підтримки у разі змін життєвих обставин.

6. Спеціальні відпустки для переходу. Членам ADF надається до 23 днів оплачуваної відсутності для участі в діяльності, пов'язаній із пошуком роботи та адаптацією.

Австралія визнає важливість участі сім'ї у реінтеграційному процесі. Так, спеціалізована програма Defence Partner Employment and Education Scheme спрямована на: забезпечення партнерів ветеранів підтримкою в пошуку роботи; фінансування професійної підготовки; освітні гранти; допомогу у складанні резюме та супровідних документів; підтримку кар'єрного розвитку. Це дозволяє зменшити фінансове навантаження на сім'ю та полегшує адаптацію після демобілізації [54, с. 27].

З австралійського досвіду, на нашу думку, доречно було б запозичити: 1) початок роботи з військовослужбовцем ще до його звільнення; 2) Програма переходу з такими її елементами, як персональний коучинг, спеціальні відпустки для переходу; 3) розвиток програм для партнерів військовослужбовців; 4) систему карток для ветеранів з різним рівнем доступу до соціальних послуг; 5) угода з бізнесом та громадськими організаціями щодо добровільного надання ветеранам знижок або спеціальних послуг.

Отже, аналіз провідних міжнародних моделей демонструє, що комплексна, адресна та координована політика щодо ветеранів є найефективнішою. Адаптація кращих міжнародних практик дозволить: зменшити ризики соціальної маргіналізації ветеранів; підвищити рівень їхньої економічної активності; забезпечити повноцінну реінтеграцію військовослужбовців у мирне життя; зміцнити суспільну стійкість у довгостроковій перспективі.

3.2 Напрями вдосконалення механізму соціального захисту ветеранів, ветеранок та демобілізованих осіб

Формування ефективної системи соціального захисту ветеранів, ветеранок та демобілізованих осіб в Україні на сучасному етапі має здійснюватися з орієнтацією на довгострокову інтеграцію, відновлення автономності та максимальне використання потенціалу кожного ветерана. Після 2022 року Україна опинилася в ситуації, коли кількість осіб зі статусом учасника бойових дій, ветерана, члена сім'ї загиблого захисника чи захисниці суттєво зросла, що потребує переходу від фрагментарного підходу до цілісної державної політики нового формату. Сучасний міжнародний досвід свідчить: найефективніше працюють ті моделі, які будуються не на переліку пільг, а на цілісній системі підтримки протягом усього періоду повернення людини до цивільного життя. Саме такі підходи і повинні формувати напрям розвитку української ветеранської політики.

У січні – квітні 2023 року аналітична група [54, с. 32] провела дослідження, в межах якого були ідентифіковані ключові проблеми, з якими ветерани та ветеранки стикаються після повернення до цивільного життя. Виявлені бар'єри стосуються практично всіх сфер – медичного забезпечення, реалізації пільг, працевлаштування та соціальної інтеграції.

За результатами фокус-груп ветерани-чоловіки наголосили на низці системних проблем у сфері медичних послуг. Серед основних було виокремлено: низьку якість і недостатню кількість санаторно-курортних програм; обмежений доступ до сучасного протезування та відсутність прозорих механізмів його пільгового забезпечення; нечіткі критерії направлення та фінансування лікування складних поранень за кордоном; недостатній рівень доступності міського та сільського середовища для маломобільних ветеранів. Ветеранки, окрім зазначених проблем, підкреслили додаткові бар'єри: відсутність окремих палат та умов для стаціонарного лікування жінок-військовослужбовиць; відсутність пільг на ЕКО для жінок, які

втратили можливість мати дітей унаслідок поранень; відсутність програм для протезування та імплантації після поранень грудної клітки.

В питанні працевлаштування, результати фокус-груп показали, що більшість чоловіків-ветеранів стикаються зі значними труднощами під час пошуку роботи. Основною причиною вони вважають високий рівень недовіри роботодавців, що виявляється у прихованій дискримінації та відмовах у прийнятті на роботу, які формально обґрунтовуються браком досвіду або невідповідністю вимогам вакансії. Другою вагомою причиною є нестача у ветеранів професійних навичок, які відповідають сучасному ринку праці. Попри те, що певні програми з перекваліфікації вже існують, ветерани відзначають недостатність їхнього охоплення, низьку інформованість про можливості та відсутність системи супроводу від навчання до працевлаштування.

Результати опитування ветеранів та ветеранок у листопаді 2024 року показали, що найбільш затребувана підтримка необхідна у матеріальній (59,8% респондентів), медичній (12,8%) та психологічній (8,7%) сферах (рис. 3.1).

Рисунок 3.1 – Аналіз потреб ветеранів та ветеранок війни у листопаді 2024 року

Джерело: [55]

На державному рівні формування та реалізація політики соціального захисту ветеранів стикається з низкою комплексних проблем, які мають системний характер та суттєво обмежують ефективність підтримки. Це:

недостатній кадровий, фінансовий та управлінський ресурс у державних структурах для виконання покладених на них функцій; відсутність єдиної, цілісної, узгодженої державної політики щодо ветеранів (дублювання функцій між органами влади; суперечності між нормами різних документів); брак міжвідомчої координації та системної взаємодії (між Міністерство у справах ветеранів та МОЗ, МОН, Мінсоцполітики, Мінекономіки, Міноборони тощо); відсутність системного підходу до відновлення психічного здоров'я військовослужбовців; недосконалість державних програм підтримки реабілітації та реінтеграції; обмежені можливості державного фінансування.

В той же час на місцевому рівні акумулюється велика кількість системних труднощів, зумовлених як обмеженістю ресурсів, так і відсутністю стандартизованих державних підходів, а саме: нестача кадрових ресурсів; фінансові та матеріальні обмеження; недостатній розвиток інфраструктури для ветеранів з інвалідністю; обмежений доступ до психологічної підтримки; низький рівень координації місцевих служб; відсутність якісної аналітики та даних про потреби ветеранів; високе навантаження на громади, розташовані поблизу лінії фронту тощо [36, с. 45].

На основі сформульованих проблем визначимо ключові рекомендації для їх вирішення.

Одним із ключових напрямів рекомендацій є оновлення нормативно-правової бази. Доцільним є розроблення єдиного кодифікованого акту, що систематизує норми щодо медичного забезпечення, працевлаштування, соціальних послуг, реабілітації, пільг, підприємницької діяльності та статусів ветеранів. Такий документ міг би стати аналогом американського Title 38 U.S. Code [90], що регулює всі відносини у сфері підтримки ветеранів і забезпечує єдність політики. Для України така кодифікація дозволила б усунути нормативні прогалини, дублювання норм і надати чіткі алгоритми реалізації прав у всіх сферах. У межах цього акта важливо рекомендувати запровадження механізмів персонального супроводу ветеранів, що вже довели свою ефективність у ряді зарубіжних країн.

У сфері охорони здоров'я рекомендуємо чітко впровадження принципу «гроші ходять за ветераном». Для цього слід запровадити незалежний шлях фінансування медичних пакетів для ветеранів через окрему бюджетну програму або спеціальний державний фонд. Це дозволить кожному ветерану обирати заклад, який надає найякісніші послуги. Також доцільно розробити національну навчальну програму для медичних працівників з військово-медичної спеціалізації та передбачити можливість державного замовлення на такі програми в медичних університетах.

Важливим, на нашу думку, є створення національного центру високотехнологічного протезування в Україні, який працюватиме у взаємодії з міжнародними партнерами, здійснюватиме виготовлення компонентів, забезпечуватиме післяопераційний супровід, реабілітацію та навчання користуванню протезом. Враховуючи, що США та Ізраїль мають багаторічний досвід державного фінансування протезування через цільові програми, доцільне укладення відповідних меморандумів про співпрацю з такими установами з метою передачі технологій, підтримки кадрів і навчання українських фахівців.

У межах рекомендацій щодо доступу до лікування за кордоном варто запропонувати створення чіткої, швидкої та прозорої процедури направлення ветеранів до закордонних клінік. Доцільно також визначити перелік діагнозів, за яких лікування або протезування за кордоном є пріоритетним, та створити фінансові механізми, які дозволять покривати не лише лікування, а й післяопераційний супровід.

Щодо психологічної реабілітації, доцільно створити національну систему психологічного відновлення, яка базується на мультидисциплінарному підході: психотерапія, психіатрична підтримка, групові програми, сімейна терапія, соціальна адаптація та фізична реабілітація. Ефективним може стати запровадження єдиного державного реєстру психологів, які працюють з ветеранами, із вимогою обов'язкового проходження навчання за міжнародними методиками. Доцільно розглянути

створення державної програми, яка фінансуватиме підготовку таких спеціалістів та сертифікацію за міжнародними стандартами.

Також рекомендуємо створення мережі центрів психологічної підтримки на базі громад, де послуги надаватимуть як психологи, так і соціальні працівники та юристи. Це забезпечить вищий рівень звернень серед ветеранів та їхніх сімей.

Одним із ключових напрямів рекомендацій є формування системи класифікації ветеранів за рівнем потреб. Рекомендовано створити модель, у якій групи ветеранів отримуватимуть чітко визначені пакети послуг: медичних, реабілітаційних, соціальних, професійних. Такий підхід застосовується в Канаді та Швеції, де класифікація дозволяє уникати надмірного навантаження на бюджет, одночасно забезпечуючи достатній рівень підтримки для тих, хто її потребує.

Окремо варто запровадити включення в українську модель диференційованих компенсацій за інвалідність, аналогічно до системи США [54, с. 20], де розмір компенсації залежить від ступеня ушкоджень, наявності утриманців, сімейного стану та впливу інвалідності на здатність працювати. Такий механізм дозволить поєднувати соціальну справедливість і адресність допомоги.

Важливо розвивати безбар'єрне середовище. Доцільно здійснити аудит усіх об'єктів соціальної інфраструктури та розробити поетапний план їх модернізації. Для цього рекомендовано розширити можливості громад у сфері фінансування модернізації будівель, закупівлі обладнання, транспорту та створення безбар'єрних служб.

У сфері працевлаштування доцільно сформувати цілісний комплекс рекомендацій, який передбачатиме оновлення трудового законодавства та впровадження нових програм зайнятості. Однією з таких рекомендацій є створення державної програми підтримки переходу ветеранів до цивільної кар'єри – на основі моделі Transition Assistance Program (TAP) у США [54, с. 23]. Суть програми полягає в обов'язковому проходженні

військовослужбовцем структурованого курсу перед демобілізацією, який включає навчання навичкам працевлаштування, фінансовому плануванню, побудові кар'єри, підприємництву, написанню резюме, підготовці до співбесід і пошуку роботи. Для України впровадження такої системи може стати одним із ключових інструментів адаптації військових до ринку праці.

Доцільним може бути створення системи кваліфікаційних довідок, які видаватимуть демобілізованим військовослужбовцям. У таких довідках зазначатимуться навички, здобуті під час служби, включно з технічними компетенціями, управлінськими навичками, досвідом роботи з технікою, логістикою, комунікаціями, медичною допомогою, інженерними роботами, операторами БПЛА тощо. Це дозволить роботодавцям легко оцінювати професійний потенціал ветеранів, а самим ветеранам – конвертувати військовий досвід у цивільні професії.

Важливо рекомендувати розроблення пакета податкових стимулів для роботодавців, які працевлаштовують ветеранів. Серед варіантів можуть бути: компенсація єдиного соціального внеску; часткове фінансування адаптації робочих місць; знижені ставки податків протягом перших років працевлаштування ветерана або ж система грантів для роботодавців.

У рамках удосконалення правового регулювання працевлаштування ветеранів та ветеранок цікавою є рекомендація фахівців Українського ветеранського фонду [24, с. 31] щодо внесення змін до Кодексу законів про працю України шляхом запровадження окремої глави «Праця ветеранів». Рекомендується, щоб така глава регулювала особливі гарантії для ветеранів: захист від дискримінації; пріоритетне право на отримання додаткової відпустки; можливість гнучкого графіку роботи; заборона залучення до нічних змін без згоди ветерана; обов'язковий облік ветеранів на підприємствах, а також взаємодія роботодавців з Міністерством у справах ветеранів. Запровадження таких рекомендацій сприятиме формуванню правового поля, яке відповідатиме сучасним викликам.

У сфері професійної освіти та перекваліфікації доцільно розширювати державні програми навчання для ветеранів, що фінансуються повністю або частково за рахунок бюджету.

Щодо розвитку ветеранського підприємництва, доцільно створювати системи грантів, мікрокредитів, консультаційних центрів, бізнес-інкубаторів та акселераційних програм для ветеранських стартапів. На основі міжнародного досвіду (VBOC у США, X-Forces Enterprise у Великій Британії, програми UNDP та IOM) рекомендується формування мережі регіональних центрів підтримки бізнесу ветеранів, які допомагатимуть з написанням бізнес-планів, пошуком інвестицій, маркетингом та юридичним супроводом. Доцільно також передбачити можливість участі ветеранських підприємств у проєктах з відбудови країни на пріоритетних засадах. Додатково бажане створення мережі міжнародних менторських програм, де успішні підприємці, у тому числі ветерани з країн-партнерів, допомагатимуть українським ветеранам засновувати та розвивати власні бізнеси.

Одним з важливих напрямів є посилення інституційного партнерства держави з міжнародними організаціями – ООН, UNDP, IOM, USAID, Світовим банком, ЄБРР тощо. Це дозволить залучити міжнародні ресурси та досвід для розвитку програм працевлаштування, підприємництва, реінтеграції та психологічної допомоги. У межах таких партнерств доцільно рекомендувати створення спільних проєктів, що включатимуть навчання українських ветеранів за кордоном, стажування, участь у міжнародних грантових програмах, обмін досвідом з ветеранами країн НАТО та ЄС.

Не менш важливим напрямом є розвиток соціальних сервісів у невеликих громадах. Для ефективної підтримки ветеранів доцільно рекомендувати розширення штатів соціальних працівників, які працюватимуть із ветеранами. Необхідне проведення системних навчань для таких фахівців – з психологічної допомоги, кризового консультування, роботи з ПТСР, надання юридичних консультацій, управління соціальними кейсами. Досвід

європейських країн підтверджує, що наявність підготовлених соціальних працівників у громадах суттєво підвищує ефективність реінтеграції ветеранів.

У той же час важливим є створення стійкої системи професійної підтримки працівників, які працюють з ветеранами. Рекомендується передбачити навчальні програми, супервізію, регулярні тренінги та психологічну підтримку самих соціальних працівників, що дозволить знизити ризики емоційного вигорання.

Доцільно також запровадити механізми, які дозволять ветеранам самостійно обирати соціального працівника або змінювати його у разі необхідності. Такий підхід базується на принципах довіри та партнерства між ветераном і фахівцем, що є ключовою умовою ефективності соціальної роботи.

Важливим є створення у громадах центрів соціальних послуг, які мають достатню матеріально-технічну базу для роботи з ветеранами: наявність просторих приміщень, обладнання для реалізації реабілітаційних програм, комп'ютерної техніки, засобів мобільності, транспорту тощо. Необхідно забезпечити громади фінансовими та адміністративними механізмами для розширення матеріальної бази: державні субвенції, співфінансування з місцевих бюджетів, гранти міжнародних організацій. Важливо включати вимог щодо безбар'єрності в усі проекти модернізації установ соціальних послуг, що забезпечить повну доступність цих приміщень для ветеранів.

Також рекомендовано розширювати можливості громад для фінансування денного догляду, підтриманого проживання та послуг фізичного супроводу для ветеранів з інвалідністю. Це стосується й розвитку соціального транспорту в громадах. Доцільним є створення програм підтримки закупівлі спеціального транспорту («соціальне таксі»), який буде доступний для ветеранів з інвалідністю, а також створення сервісів мобільного супроводу.

Одним із рекомендаційних напрямів є вдосконалення системи надання нових соціальних послуг шляхом їхнього пілотування в різних громадах. Пілотні послуги мають впроваджуватися не лише в громадах із високим рівнем спроможності, а також у середніх та малих громадах, що дозволить оцінити

можливість масштабування моделей у різних умовах. Після завершення пілотування доцільно включати найбільш ефективні послуги до переліку базових, які держава гарантує кожному ветерану. Важливо передбачити, що громади з низькою бюджетною спроможністю мають отримувати додаткове державне фінансування для забезпечення доступності таких послуг.

Окремої уваги потребує рекомендація щодо системної роботи з сім'ями військовослужбовців ще під час служби. Доцільно, щоб соціальні служби починали роботу з сім'єю одразу після мобілізації військовослужбовця. У багатьох країнах НАТО така практика є нормою: сім'я отримує необхідні контакти, інформацію, інструкції та супровід від перших місяців служби. Це сприяє підвищенню рівня довіри до соціальних служб, зменшує психологічне навантаження на сім'ю та готує її до етапу демобілізації. В Україні така рекомендація може суттєво прискорити процес реінтеграції військових після повернення.

У контексті гендерної політики доцільно розробляти окремі програми підтримки для жінок-військовослужбовиць, які після демобілізації часто стикаються з унікальними викликами. Варто запровадити консультаційні центри для жінок-ветеранок, програми з профілактики гендерної дискримінації, психологічні програми, орієнтовані на специфічні типи травм, а також професійні програми адаптації. Такі заходи сприятимуть створенню більш інклюзивної системи соціального захисту.

Рекомендовано системно розвивати ветеранські спільноти та громадські організації, які відіграють ключову роль у соціальній адаптації. Міжнародний досвід показує, що саме ветеранські організації є найбільш ефективними у наданні взаємної підтримки, допомоги у працевлаштуванні, менторстві та соціальній інтеграції (приклад США, Великобританії, Франції). Тому необхідно створювати програми підтримки діяльності таких організацій, включно з фінансовою допомогою, грантами, можливістю участі у державних програмах соціальних послуг.

Важливим напрямом є підвищення рівня обізнаності суспільства про потреби ветеранів. Рекомендується створювати державні інформаційні кампанії, що сприяють подоланню стереотипів, формуванню позитивного ставлення до ветеранів та стимулюють роботодавців до їхнього працевлаштування. Залучення громадянського суспільства, навчальних закладів, медіа та бізнесу до таких кампаній матиме довготривалий позитивний ефект для успішної інтеграції ветеранів у суспільне життя.

Також варто покращувати систему моніторингу соціальної політики щодо ветеранів. Доцільно формувати регулярні аналітичні звіти, що оцінюватимуть ефективність наявних програм, визначатимуть прогалини та надаватимуть рекомендації щодо їх усунення. У цьому контексті корисним може бути створення незалежного аналітичного центру або залучення наукових установ до дослідження процесів реінтеграції та адаптації.

Завершальним напрямом є формування довгострокової національної стратегії розвитку ветеранської політики, яка включатиме заходи з медичної підтримки, психологічної реабілітації, соціального захисту, працевлаштування, розвитку підприємництва, підтримки родин, цифровізації та партнерства з громадами та міжнародними організаціями. Така стратегія має враховувати досвід країн, які зіткнулися зі значним зростанням кількості ветеранів, зокрема США, Канади, Великої Британії, Австралії та Ізраїлю. Доцільно рекомендувати її розроблення на період не менше ніж 10 років з урахуванням етапів воєнної та післявоєнної трансформації.

Отже, рекомендації щодо вдосконалення механізму соціального захисту ветеранів, ветеранок та демобілізованих осіб в Україні повинні формувати комплексну систему, яка:

- забезпечує персоналізованість допомоги;
- гарантує якісні медичні та психологічні послуги;
- сприяє розвитку людського капіталу ветеранів;
- підтримує працевлаштування та підприємництво;
- зміцнює роль громад;

- формує інклюзивне, безбар'єрне середовище;
- залучає міжнародний досвід і ресурси;
- підтримує ветеранські організації;
- створює ефективні цифрові сервіси;
- формує культуру поваги й підтримки ветеранів на всіх рівнях суспільства.

Комплексне впровадження таких рекомендацій дозволить Україні просунутись у побудові сучасної, стійкої й ефективної системи соціального захисту ветеранів, орієнтованої не лише на подолання наслідків війни, а й на розвиток потенціалу ветеранів та ветеранок війни.

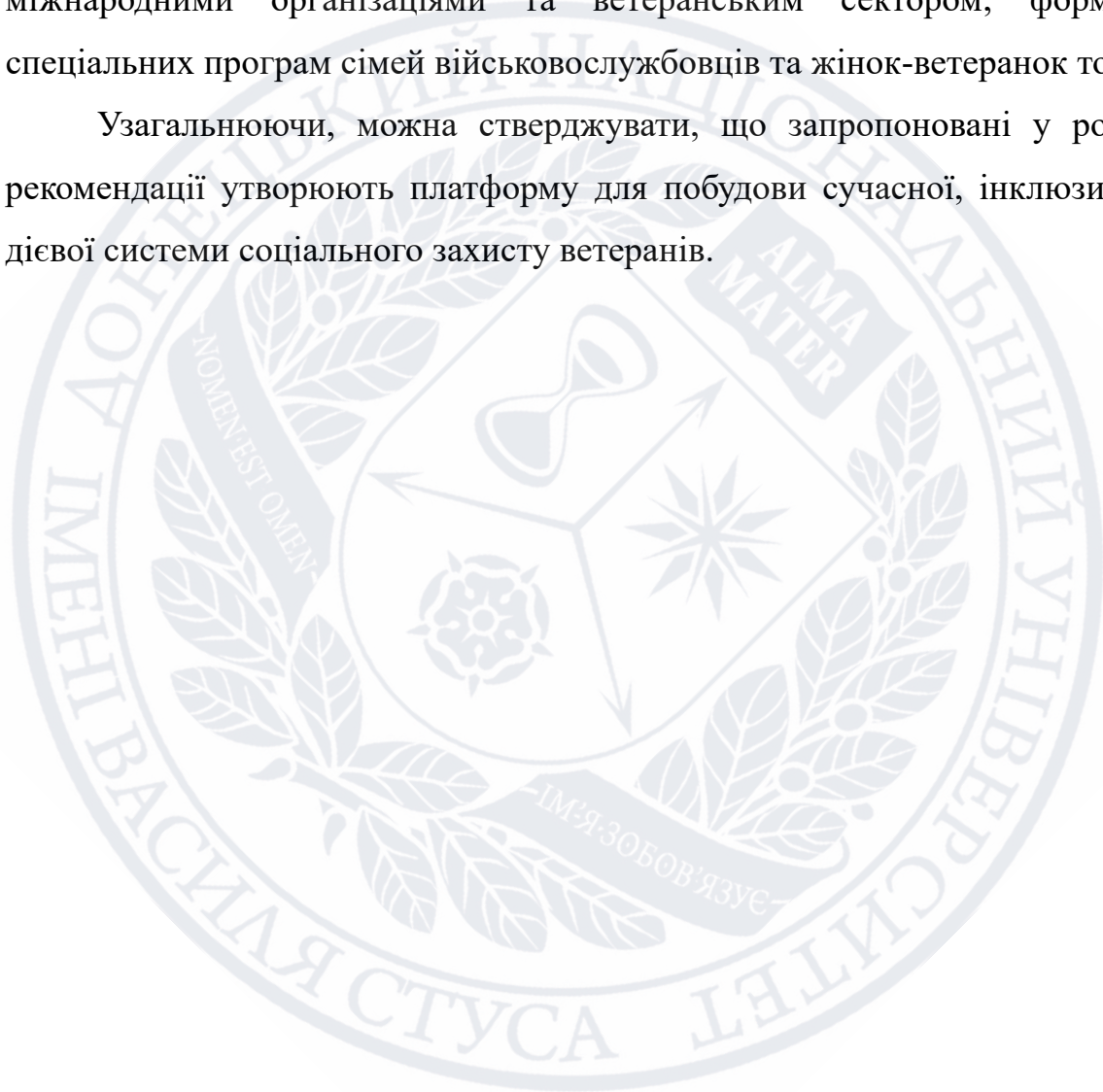
Висновки до розділу 3

Результати аналізу міжнародного досвіду та визначених у межах дослідження рекомендацій свідчать про те, що ефективна система соціального захисту ветеранів, ветеранок та демобілізованих осіб має ґрунтуватися на комплексності, довгостроковості та персоналізованому підході. У сучасних умовах Україна стикається з безпрецедентним за масштабом формуванням ветеранської спільноти, що зумовлює необхідність переосмислення традиційних інструментів державної політики та переходу до більш структурованої моделі підтримки.

Аналіз моделей США, Великої Британії, Франції, Хорватії та Австралії засвідчив, що їхня ефективність забезпечується завдяки системному поєднанню медичних, психологічних, соціальних, економічних та реінтеграційних інструментів. Найуспішніші моделі мають спільні риси: централізоване управління політикою щодо ветеранів; чіткі законодавчі рамки; пріоритет медичного та психологічного відновлення; розвиток програм переходу до цивільного життя; підтримку підприємництва; участь громадських організацій; активну співпрацю держави з бізнесом та громадами. Для України важливо не механічно копіювати окремі інструменти, а адаптувати певні елементи, які забезпечують сталість і доступність підтримки.

У межах розділу було визначено низку рекомендацій, які формують цілісне бачення оновленої державної політики щодо ветеранів. Це й необхідність змін в нормативних актах; розвиток сучасної системи медичного забезпечення; реінтеграція на ринок праці та розвиток економічного потенціалу ветеранів; підтримка ветеранського підприємництва; підтримка громад; багаторівневе партнерство – між державою, громадами, бізнесом, міжнародними організаціями та ветеранським сектором; формування спеціальних програм сімей військовослужбовців та жінок-ветеранок тощо.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що запропоновані у розділі 3 рекомендації утворюють платформу для побудови сучасної, інклюзивної та дієвої системи соціального захисту ветеранів.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було встановлено, що сучасна система соціального захисту ветеранів, ветеранок та демобілізованих осіб в Україні перебуває на етапі глибокої трансформації, зумовленої як масштабними військовими подіями, так і необхідністю переходу від пострадянських підходів до комплексної моделі реінтеграції. Аналіз теоретичних засад, нормативно-правового забезпечення та практичної реалізації державної політики у цій сфері дозволив сформулювати узагальнюючі висновки, які відображають основні тенденції, виклики та перспективи розвитку ветеранської політики.

Стрімке зростання кількості ветеранів після початку бойових дій на сході України, а особливо після повномасштабного вторгнення російської федерації у 2022 році, поставило перед державою завдання створення інституційно спроможної, інтегрованої і багатовимірної системи підтримки.

На основі аналізу чинних нормативних актів встановлено, що державна політика дедалі більше орієнтується на пріоритет розвитку людського потенціалу, розширення можливостей для самореалізації ветеранів та підвищення їхньої соціальної спроможності. Реформування законодавчої бази, створення Міністерства у справах ветеранів, формування Єдиного державного реєстру ветеранів війни та цифровізація сервісів забезпечили основу для переходу до більш ефективної моделі соціального захисту.

Встановлено, що житлові, освітні та економічні програми становлять ядро механізмів соціальної реінтеграції ветеранів. Державні програми житлового забезпечення, зокрема Постанови КМУ № 719, № 280, № 252, а також програма «ЄОселя», створюють багаторівневий механізм доступу до житла, орієнтований на різні категорії ветеранів та їхніх родин. Освітня складова державної політики демонструє тенденцію до розвитку системи «освіти протягом життя», що є критично важливим у контексті професійної адаптації та конкурентоспроможності ветеранів. Законодавчі механізми

забезпечення освітніх прав, програми професійної перепідготовки, соціальні стипендії, пільгові умови вступу та доступ до онлайн-платформ створюють сприятливі умови для здобуття нових знань і навичок.

Розвиток ветеранського підприємництва виступає одним із ключових інструментів економічної та соціальної реінтеграції. Прийняття Закону України «Про ветеранське підприємництво», створення Українського ветеранського фонду та впровадження грантових програм (#ВАРТО, «єРобота» тощо) сприяють розширенню можливостей для започаткування та розвитку власної справи.

У другому розділі на основі макроаналізу реалізації програм соціального захисту у 2022–2025 роках встановлено, що державна політика реагує на виклики, пов'язані зі збільшенням кількості ветеранів. Значними досягненнями є розвиток програм психологічної реабілітації, професійної адаптації, підтримки зайнятості та створення умов для повернення військовослужбовців до цивільного життя.

Аналіз нормативно-правової бази показав, що у 2022–2025 роках відбулися суттєві зміни, спрямовані на модернізацію правових механізмів підтримки ветеранів. Водночас законодавство все ще має переважно реактивний характер: воно оперативно відповідає на нові виклики, але недостатньо формує сталі, довгострокові та передбачувані рамки ветеранської політики. Це створює труднощі у плануванні програм та забезпеченні неперервності послуг.

Результати дослідження показали, що саме місцевий рівень є найбільш наближеним до ветеранів і спроможний забезпечити оперативність, адресність і гнучкість соціальної підтримки. Проте виявлені виклики, такі як обмеженість фінансових ресурсів, значне навантаження на соціальні служби та потреба у спеціалізованій підготовці кадрів, свідчать про необхідність посилення інституційної спроможності громад.

Проведений у розділі 3 аналіз міжнародного досвіду та розроблених рекомендацій засвідчив, що формування сучасної системи соціального захисту

ветеранів, ветеранок і демобілізованих осіб вимагає переорієнтації державної політики на комплексні, довгострокові та інституційно стійкі підходи. Порівняння моделей США, Великої Британії, Франції, Хорватії та Австралії демонструє, що їхня ефективність забезпечується завдяки чіткому стратегічному плануванню, розвитку інтегрованої інфраструктури підтримки та високому рівню взаємодії між державою, громадами, бізнесом і громадянським суспільством. Ключовою характеристикою таких систем є цілісність і неперервність підтримки на всіх етапах життя ветерана – від завершення служби до повної соціально-економічної адаптації.

Розроблені у межах розділу рекомендації формують бачення сучасної моделі соціального захисту ветеранів, що базується на індивідуалізації допомоги, якісному медичному та психологічному забезпеченні, розвитку людського потенціалу, підтримці працевлаштування та підприємництва, посиленні ролі територіальних громад, удосконаленні цифрових сервісів і розбудові безбар'єрного середовища. Значну увагу приділено розвитку партнерств на всіх рівнях, залученню міжнародних ресурсів та інституційній підтримці ветеранських організацій. Комплексна реалізація таких рекомендацій має стати підґрунтям для створення в Україні стійкої та ефективної моделі соціального захисту, здатної забезпечити довготривалу підтримку та гідну якість життя кожного ветерана.

Узагальнюючи результати дослідження, можна дійти висновку, що сучасна модель ветеранської політики України формується як інтегрована система, спрямована на забезпечення гідних умов життя ветеранів, їх повноцінну участь у суспільному житті та розвиток їхнього людського потенціалу. Водночас стратегічним завданням залишається створення сталої інституційної системи, здатної забезпечити тривалу, послідовну та якісну підтримку ветеранів і членів їхніх родин, що є необхідною умовою зміцнення соціальної стійкості України у післявоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Американський досвід ветеранської політики для України. Порівняти. Зрозуміти. Реформувати. ГО «Вільні та вірні», 2024. 113 с. URL: https://viv.org.ua/wp-content/uploads/2024/10/VV_adv_Bro_A4_2024_web.pdf
2. Бюджетний запит на 2025–2027 роки, Форма БЗ-1 (загальна). Міністерство у справах ветеранів України. URL: https://mva.gov.ua/media/1/1_150_%D0%A4%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0_%D0%91%D0%97-1_2025-2027_3.pdf
3. Бюджетний запит на 2025–2027 роки, Форма БЗ-2 (індивідуальна). КПКВК 1511040. Міністерство у справах ветеранів України. URL: https://mva.gov.ua/media/1/9_1511040_%D0%A4%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0_%D0%91%D0%97-2_2025-2027_1.pdf
4. Бюджетний запит на 2025–2027 роки, Форма БЗ-2 (індивідуальна). КПКВК 1501040. Міністерство у справах ветеранів України. URL: https://mva.gov.ua/media/1/4_1501040_%D0%A4%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0_%D0%91%D0%97-2_2025-2027_1.pdf
5. Бюджетний запит на 2026–2028 роки, Форма БЗ-1 (загальна). Міністерство у справах ветеранів України. URL: https://mva.gov.ua/media/1/1_150_%D0%A4%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0_%D0%91%D0%97-1_2026-2028_1.pdf
6. Бюджетний запит на 2026–2028 роки, Форма БЗ-2 (індивідуальна). КПКВК 1501120. Міністерство у справах ветеранів України. URL: https://mva.gov.ua/media/1/3_1501120_%D0%A4%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0_%D0%91%D0%97-2_2026-2028_1.pdf
7. Бюджетний запит на 2026–2028 роки, Форма БЗ-2 (індивідуальна). КПКВК 1511040. Міністерство у справах ветеранів України. URL: https://mva.gov.ua/media/1/7_1511040_%D0%A4%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0_%D0%91%D0%97-2_2026-2028_1.pdf

8. Бюджетний кодекс України: від 8 липня 2010 року № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
9. В Україні кількість учасників бойових дій зросла до понад 1,3 млн: деталі. *Юридична Газета*. 09 жовтня 2025. URL: <https://surl.li/jrezbn>
10. Гетьман Є. А., Шевердіна В. І. Формування системи соціального захисту ветеранів війни: досвід Сполучених Штатів Америки та Великобританії. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2024. Том 31. №2. С. 207–217. URL: [https://visn.yk.kh.ua/web/uploads/pdf/31\(2\)_2024-207-217.pdf](https://visn.yk.kh.ua/web/uploads/pdf/31(2)_2024-207-217.pdf)
11. Грищенко І. М. Удосконалення механізмів публічного управління у сфері соціального захисту ветеранів війни та членів їхніх сімей. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2024. № 11. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/5036/5080>
12. Державна політика підтримки ветеранів: досвід Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії. Аналітична довідка. (2023). Український ветеранський фонд. URL: <https://veteranfund.com.ua/support-for-veterans-of-the-united-kingdom-of-great-britain-and-northern-ireland/>
13. Державна політика щодо ветеранів війни: аналіт. доп. [Власенко Р. В., Гушук І. В., Жаліло Я. А. та ін.]; за наук. ред. Я. А. Жаліла. Київ: НІСД, 2025. 118 с. URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2025.04>
14. Держбюджет-2025: Видатки на ветеранську політику встановлено на рівні 10,7 млрд грн. Міністерство у справах ветеранів України. URL: https://mva.gov.ua/prescenter/category/86-novini/derzhbudzhet-2025-vidatki-na-veteransku-politiku-vstanovleno-na-rivni-107-mlrd-grn?utm_source=chatgpt.com
15. Деякі питання виплати грошової компенсації особам, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, за найм (оренду) ними житлових приміщень: Постанова Кабінету Міністрів України від 7 березня 2025 р. № 252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2025-%D0%BF#Text>

16. Деякі питання виплати соціальних стипендій студентам (курсантам) закладів фахової передвищої та вищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від від 28 грудня 2016 р. № 1045. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-2016-%D0%BF#Text>

17. Діти Захисників і Захисниць отримують сертифікати на компенсацію навчання – підтвердять сертифікат у Дії. Міністерство у справах ветеранів України. URL: https://mva.gov.ua/prescenter/category/86-novini/diti-zahisnikiv-i-zahisnits-otrimuut-sertifikati-na-kompensatsiu-navchannya---pidtverdit-sertifikatu-dii?utm_source=chatgpt.com

18. До 2 млн грн на житло: Уряд розширює програму «Відновлення для українців зі статусом ВПО з окупованих територій». *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/do-2-mln-hrn-na-zhytlo-uriad-rozshyriuie-prohamu-ievidnovlennia-dlia-ukraintsiv-zi-statusom-vpo-z-okupovanykh-terytorii>

19. Допомога підприємцям у створенні та розвитку бізнесу. Портал Дія.Бізнес. URL: <https://business.diia.gov.ua/home/to-veterans>

20. «Оселя». Програма доступного кредитування житла. URL: <https://eoselia.diia.gov.ua/#about>

21. «Робота»: Гранти від держави на відкриття чи розвиток бізнесу. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=94321ef8-1418-479c-a69f-f3d0fdb8b977&title=Robota-GrantiVidDerzhaviNaVidkrittiaChiRozvitokBiznesu>

22. Житло для ветеранів й ветеранок та їхніх родин: повний гід за державними програмами. Міністерство у справах ветеранів війни. URL: <https://mva.gov.ua/prescenter/category/86-novini/zhitlo-dlya-veteraniv-y-veteranok-ta-ihnih-rodin-povniy-gid-po-derzhavnih-programah>

23. Звіт за 2022 рік. Український ветеранський фонд. К.: 2022. 14 с. URL: <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2023/10/zvit-2022.pdf>

24. Звіт за результатами аналізу українського законодавства в частині забезпечення трудових прав ветеранів війни. Український ветеранський фонд.

Київ. 2024. 40 с. URL: https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2024/11/Zvit_ukrainske_zakonodavstvo_druk.pdf

25. Звіт про результати виконання Комплексної Програми соціального захисту населення Житомирської міської територіальної громади на 2021-2025 роки за I півріччя 2025 року. URL: <https://zt-rada.gov.ua/files/upload/sitefiles/doc1753443583.pdf>

26. Ілларіонов О. Ю. Ветеранський бізнес: правові засади підтримки та розвитку. *Grail of Science*. 2022. № 22. Р. 89–100. URL: <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/article/view/692>

27. Інноваційні підходи до працевлаштування та перекваліфікації ветеранів: світовий досвід і перспективи для України. Український ветеранський фонд. 2024. URL: <https://veteranfund.com.ua/innovative-approaches-to-employment-and-retraining-of-veterans/>

28. Інструменти та практики державної підтримки ветеранського бізнесу в Республіці Хорватія. Аналітична довідка. (2023). Український ветеранський фонд. URL: <https://veteranfund.com.ua/analitics/tools-and-practices-of-state-support-for-veteran-business-in-the-republic-of-croatia/>

29. Кіріллова Ю., Знов'яз В., Казанська А., Ткалич М. Потреби ветеранів 2023. Український ветеранський фонд. URL: <https://veteranfund.com.ua/analitics/needs-of-veterans-2023/>

30. Ключові результати діяльності Міністерства у справах ветеранів України. 10 місяців 2025 року. Міністерство у справах ветеранів України. URL: https://mva.gov.ua/media/1/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C_%D0%B7%D0%B0_10_%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%8F%D1%86%D1%96%D0%B2.pdf?utm_source=chatgpt.com

31. Кодекс законів про працю України. Затверджується Законом № 322-VIII від 10.12.71 ВВР, 1971. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

32. Колосок А., Цимбалюк І. Соціальний захист ветеранів війни. *Humanitas*. 2024. URL: <https://journals.vnu.volyn.ua/index.php/humanitas/article/view/1849>
33. Конкурси – Український ветеранський фонд. Міністерство у справах ветеранів України. URL: <https://veteranfund.com.ua/contests/>
34. Конституція України: від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
35. Краус К. М., Ігнатюк А. І., Краус Н. М. Ветеранське підприємництво та бізнес в Україні: інституційна, фінансова та проєктна складова практичної реалізації. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. 2023. №1(11). С. 98–111. DOI: <http://doi.org/10.32750/2023-0108>.
36. Ломоносова Н., Хелашвілі А., Назаренко Ю. Соціальні послуги для ветеранів та ветеранок у громадах: виклики та потреби. 2024. 132 с. URL: https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/soczposlugy_digital.pdf
37. Ляшенко В. І., Іванов С. В., Підоричева І. Ю. Ветеранське підприємництво та зайнятість як драйвери повоєнного резильєнтного відновлення громад. *Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences*. August 18, 2023. Cambridge, United Kingdom. P. 26–29. URL: https://www.researchgate.net/publication/373648791_VETERANSKE_PIDPRIEM_NICTVO_TA_ZAJNATIST_AK_DRAJVERI_POVOENNOGO_REZILENTNOG_O_VIDNOVLENNIA_GROMAD
38. Митько Я. В. Поняття та особливості соціального захисту учасників бойових дій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. С. 39–43.
39. Міністерство у справах ветеранів України. Офіційний сайт. URL: <https://mva.gov.ua/category/60-pro-nas>
40. Міська Програма підтримки ветеранів війни та членів їх сімей, сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, Захисників і Захисниць України на 2024-

2026 роки Житомирської міської територіальної громади. URL: <https://zt-rada.gov.ua/files/upload/sitefiles/doc1735570953.pdf>.

41. Недря К. Соціальний захист ветеранів війн та військових конфліктів у державах романо-германської правової сім'ї (на прикладі Франції та Німеччини). *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 2. С. 63–70. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/5192/1/7.pdf>

42. Новітні парадигми менеджменту в умовах воєнного стану. Монографія. Ред. О. Смолінська. Львів. 2024. С. 346–371. URL: <https://lvet.edu.ua/images/doc/monograph/fem/2024/1/10.pdf>

43. Нормативно-правова база. Міністерство у справах ветеранів України. URL: <https://mva.gov.ua/normativno-pravova-baza-1>

44. Освіта для ветеранів. Платформа з пошуку освітніх можливостей для ветеранів. URL: <https://osvitaveteraniv.gov.ua/>

45. Петруненко Я. В., Злобін Д. Л. Соціальне підприємництво як інструмент економічної реінтеграції ветеранів: український та міжнародний досвід. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія ПРАВО. 2025. Випуск 88: частина 4. С. 198–207. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/331230>

46. Питання забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2018 р. № 280. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280-2018-%D0%BF#Text>

47. Питання забезпечення житлом деяких категорій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, а також членів їх сімей: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 жовтня 2016 р. № 719. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/719-2016-%D0%BF#Text>.

48. Питання розвитку національної системи фізкультурно-спортивної реабілітації ветеранів війни та членів їх сімей, сімей загиблих (померлих)

ветеранів війни: Указ Президента України від 23.08.2020 № 342/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/342/2020#Text>

49. Питання стипендіального забезпечення: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2004 р. № 882. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/882-2004-%D0%BF#Text>

50. Підтримка бізнесу. Житомирська міська рада. URL: <https://zt-rada.gov.ua/info/business-support>

51. Положенням про управління у справах ветеранів війни Житомирської міської ради. URL: https://zt-rada.gov.ua/?doc_id=40010

52. Понад 3,9 мільярда гривень – на житло для ветеранів та ветеранок і родин загиблих Захисників та Захисниць. Міністерство у справах ветеранів України. URL: https://mva.gov.ua/prescenter/category/86-novini/ponad-39-milyarda-griven--na-zhitlo-dlya-veteraniv-ta-veteranok-i-rodin-zagiblih-zahisnikiv-ta-zahisnits?utm_source=chatgpt.com

53. Понад 82 тисячі ветеранів війни отримали соціальні послуги у 2024-му році. Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України. 20.02.2025. URL: https://www.msp.gov.ua/press-center/news/ponad-82-tysyachi-veteraniv-viyny-otrymaly-sotsialni-posluhy-u-2024-mu-rotsi?utm_source=chatgpt.com

54. Потреби ветеранів 2023. Український ветеранський фонд. Київ. 2023. 63 с. URL: https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2023/11/Potreby_veteraniv_2023.pdf

55. Потреби ветеранів і ветеранок. Результати шостого опитування Українського ветеранського фонду. Український ветеранський фонд. Київ. 2024. 15 с. URL: <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2024/11/Opytuvannia-veteraniv-zhovten-2024.pdf>

56. Про ветеранське підприємництво. Закон України (№ 4563-IX від 31.07.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4563-20#Text>.

57. Про видачу ваучерів для підтримання конкурентоспроможності осіб на ринку праці: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2013 р. № 207. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/207-2013-%D0%BF#Text>

58. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

59. Про внесення змін до Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» щодо формування комплексного підходу до внутрішньої політики у ветеранській сфері: Закон України від 11 березня 2025 року № 4285-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4285-20#Text>

60. Про деякі заходи щодо соціального захисту ветеранів війни, сімей загиблих, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України: Указ Президента України від 11 вересня 2021 року № 466/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466/2021#Text>

61. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 9 липня 2003 року № 1058-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>

62. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 2 березня 2000 року № 1533-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#Text>

63. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23 вересня 1999 року № 1105-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text>

64. Про зайнятість населення: Закон України від 5 липня 2012 року № 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>

65. Про затвердження Положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 154. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/154-2022-%D0%BF#Text>

66. Про затвердження Порядку переведення на навчання за державним замовленням окремих категорій здобувачів освіти фахової передвищої, вищої освіти, які зараховані до закладів фахової передвищої, вищої освіти до 2021 року включно на місця, що фінансуються за кошти фізичних та/або юридичних

осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2022 р. № 1224. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1224-2022-%D0%BF#Text>

67. Про затвердження Порядку та умов забезпечення соціальної та професійної адаптації осіб, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 червня 2017 р. № 432. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/432-2017-%D0%BF#Text>

68. Про надання державної цільової підтримки деяким категоріям громадян для здобуття освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2016 р. № 975. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/975-2016-%D0%BF#Text>

69. Про невідкладні заходи щодо підтримки ветеранів війни, членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України: Указ Президента України від 22 серпня 2024 року № 512/2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/512/2024#Text>

70. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 6 жовтня 2005 року № 2961-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text>

71. Про реалізацію експериментального проекту з організації професійного навчання учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни в закладах професійної (професійно-технічної) освіти Державної служби зайнятості: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2023 р. № 984. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984-2023-%D0%BF#Text>

72. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20 грудня 1991 року № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>

73. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.93 № 3552-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>

74. Про схвалення Стратегії формування системи повернення з військової служби до цивільного життя на період до 2033 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 грудня 2024 р. № 1350-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1350-2024-%D1%80#Text>

75. Річний звіт Українського ветеранського фонду за 2023 рік. Український ветеранський фонд. К.: 2024. 24 с. URL: <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2024/02/zvit-2023.pdf>

76. Річний звіт Українського ветеранського фонду за 2024 рік. Український ветеранський фонд. К.: 2024. 19 с. URL: <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/doc/report-2024.pdf>

77. Роль держави у соціальній реінтеграції ветеранів та ветеранок. Український ветеранський фонд. Київ. 2024. 28 с. URL: <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2024/10/Rol-derzhavy-u-sotsialniy-reintehratsii-veteraniv-i-veteranok.pdf>

78. Сіньова Л. М. Соціально-правовий захист ветеранів війни: міжнародний досвід. *Право та інновації*. 2025. № 2 (50). С. 21–27. URL: <https://pti.org.ua/ndipzir/uk/article/view/1283/928>

79. Сприяння розвитку бізнесу ветеранів: досвід США. Аналітична довідка. (2023). Український ветеранський фонд. URL: https://veteranfund.com.ua/analitics/facilitating_veteran_business_development/

80. Стратегія ветеранської політики на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209-2024-%D1%80#Text>

81. Стратегія формування системи повернення з військової служби до цивільного життя на період до 2033 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1350-2024-%D1%80#Text>

82. Український ветеранський фонд. Міністерство у справах ветеранів України. URL: <https://veteranfund.com.ua/>

83. Холодов С. С. Теоретичні засади забезпечення соціального захисту ветеранів війни. Матеріали конф. ZTU. 2025. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/02/495.pdf>. conf.ztu.edu.ua

84. Цивільний кодекс України: від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

85. Annual Business Survey Release Provides Data on Minority-Owned, Veteran-Owned and Women-Owned Businesses. Census Bureau. 2021. URL: <https://www.census.gov/newsroom/press-releases/2021/annual-business-survey.html>.

86. Boots to Business. U.S. Small Business Administration. URL: <https://www.sba.gov/sba-learning-platform/boots-business>.

87. Croatia Registers Over 3,000 More War Veterans During Pandemic. *Balkan Transitional Justice*. 2021. URL: <https://balkaninsight.com/2021/12/13/croatia-registers-over-3000-more-war-veterans-during-pandemic/>.

88. Office for Veterans' Affairs. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/office-forveterans-affairs>.

89. The Megaphone of Main Street: Unsung Entrepreneurs. SCORE. 2022. URL: <https://www.score.org/resource/data-report/megaphone-main-street-unsung-entrepreneurs>.

90. U.S. Code: Title 38 – Veterans' Benefits. Legal Information Institute. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/38>

91. Veterans Business Outreach Center (VBOC) program. U.S. Small Business Administration. URL: <https://www.sba.gov/local-assistance/resource-partners/veterans-business-outreach-center-vboc-program>.

92. Veterans Entrepreneurship and Small Business Development Act of 1999. 106th Congress. URL: <https://www.congress.gov/bill/106th-congress/house-bill/1568?q=%7B%22search%22%3A%5B%22%5C%22Veterans+business%5C%22%22%2C%22%5C%22Veterans%22%2C%22business%5C%22%22%5D%7D&s=5&r=1>.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

**Конкурсні програми #ВАРТО з фінансування проєктів
ветеранського бізнесу Українським ветеранським фондом у 2025 р.**

Назва програми	Сума фінансування проєктів	Особливості програми	Приклади проєктів, що профінансувалися
1	2	3	4
Варто Більше	Мінімальна запитувана сума на проєкт – 500 000 грн. Максимальна запитувана сума на проєкт – 1 500 000 грн	Мета – здійснення Українським ветеранським фондом заходів із впровадження проєктів, спрямованих на підтримку ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб та членів сімей загиблих ветеранів війни	Оголошення переможців конкурсного відбору проєктів 01.12.2025.
Варто: РОБИти СВОЄ 2.0	Мінімальна запитувана сума на проєкт – 600 000 грн. Максимальна запитувана сума на проєкт – 1 600 000 грн	Мета – аналіз апікаційних пакетів та відбір найбільш перспективних проєктів ветеранів, членів сімей загиблих (померлих) за фінансової підтримки Фонду, Благодійного фонду «МХП-Громаді» та Товариства з обмеженою відповідальністю «Кернел-Трейд»	Крафтове виробництво паштетів та соусів під брендом бакалійної компанії «Дім варення»; Закритий ґрунт: урожайність, економічність та захищеність; Сучасний трактор для ветеранського господарства на прифронтовій землі; Виготовлення сушених овочів та спецій Тарпан; Запуск лінії з поздовжньої порізки рулонного металу тощо.
Варто Діяти	Мінімальна запитувана сума на проєкт – 500 000 грн. Максимальна запитувана сума на проєкт – 1 500 000 грн	Мета – здійснення Українським ветеранським фондом заходів із впровадження проєктів, спрямованих на підтримку ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб та членів сімей загиблих ветеранів війни	«Сила після втрати: нове дихання для українського круп'яного виробництва»; Відновлення СТО; Відкриття офлайн-магазину та власного швейного виробництва брендом мілітарі та патріотичного одягу «Шрапнель»; Розвиток та масштабування бізнесу крафтової ветеранської майстерні Batart_ua тощо.

Продовження додатку А

1	2	3	4
Варто: Єднання 2.0	Мінімальна запитувана сума на проєкт – 500 000 грн. Максимальна запитувана сума на проєкт – 1 000 000 грн	Мета – підтримка громадських об'єднань із статусом юридичної особи, діяльність яких спрямована на захист прав і свобод, задоволення суспільних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів ветеранів та членів їхніх сімей.	Адаптивний спорт як кар'єра: новий старт для ветеранів у реабілітаційному центрі "4.5.0. ПРИКАРПАТТЯ"; "Код сталі: ІТ-майбутнє для ветеранів"; Розширення можливостей і підтримка ветеранів та ветеранок в опануванні нових професій; Освітня програма для ветеранів та їхніх сімей у сфері digital та комунікацій тощо.

Джерело: сформовано автором на основі [33]

ДОДАТОК Б

Основні показники соціального забезпечення ветеранів війни

Показник	2023	2024	2025 (затверджено)
1. Відновлення та повноцінне життя			
Кількість осіб з числа ветеранів війни, членів їх сімей та деяких інших категорій осіб, які взяли участь у заходах з психологічної допомоги (осіб)	-	1 819,0	-
Кількість осіб I-III групи інвалідності внаслідок війни, які отримали одноразову грошову допомогу (осіб)	325,0	658,0	658,0
Кількість ветеранів війни, які отримали розширені послуги з первинної медичної допомоги (осіб)	-	-	261 600,0
Реінтеграція в суспільство			
Кількість ветеранів війни та членів їх сімей, зокрема таких, що були евакуйовані, яким надано фінансування для створення умов для їх інтеграції за новим місцем проживання в Україні (осіб)	212,0	360,0	300,0
Кількість осіб з числа ветеранів війни, членів їх сімей та деяких інших категорій осіб, які отримали послуги з професійної адаптації (осіб)	2 241,0	908	5 150
Кількість здобувачів освіти, які отримали державну допомогу на навчання, що повністю покриває його вартість (осіб)	-	-	19 236,0
Кількість осіб, що працевлаштовані на посаду фахівця із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб та які отримали послуги з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації (осіб)	-	71,0	1 808,0
Видатки та надання кредитів			
Заходи з ментальної, спортивної, фізичної, психологічної реабілітації та професійної адаптації, тис. грн	317 072,0	141 099,1	-
Виплата одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) або інвалідності деяких категорій осіб відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», тис. грн	321 327,5	863 501,1	-
Заходи з підтримки та допомоги ветеранам війни, членам їх сімей та членам родин загиблих, тис. грн	-	-	2 194 220,2

Джерело: побудовано автором на основі [2, 5]

ДОДАТОК В

Кількість бізнесів-проектів за регіонами України

Регіон	2023 (повністю реалізовано)	2024 (підтримані)
1	2	3
м. Київ	30	12
Вінницька область	19	12
Волинська область	5	10
Дніпропетровська область	7	6
Донецька область	1	2
Житомирська область	2	2
Закарпатська область	-	7
Запорізька область	4	-
Івано-Франківська область	10	11
Київська область	14	9
Кіровоградська область	1	-
Львівська область	20	22
Луганська область	-	-
Миколаївська область	2	1
Одеська область	5	5
Полтавська область	15	16
Рівненська область	4	3
Сумська область	5	1
Тернопільська область	6	13
Харківська область	15	10
Херсонська область	-	-
Хмельницька область	2	4
Черкаська область	8	9
Чернівецька область	-	1
Чернігівська область	1	6
РАЗОМ:	176	164

Джерело: побудовано автором на основі [75, 76]

**Рівні нормативно-правового регулювання соціального захисту
ветеранів та ветеранок війни в Україні**

Джерело: побудовано автором на основі [43]

**Порівняльно-аналітична таблиця нормативно-правових актів у
сфері соціального захисту ветеранів в Україні**

Критерій аналізу	Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»	Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»	Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні»
Основні соціальні гарантії	Пільги на оплату житлово-комунальних послуг, медичне обслуговування, санаторно-курортне лікування, забезпечення житлом, пенсійні пільги, податкові знижки.	Грошове та матеріальне забезпечення, житлові гарантії, медичне обслуговування, страхування, правовий захист, допомога членам сімей.	Забезпечення протезно-ортопедичними засобами, технічними засобами реабілітації, психологічна допомога, професійна перепідготовка, соціальна адаптація.
Органи, що реалізують закон	Міністерство у справах ветеранів України, органи соцзахисту, місцеві державні адміністрації.	Міністерство оборони, Міністерство внутрішніх справ, інші відомства, що мають військові формування, а також органи соціального захисту.	Міністерство соціальної політики, Міністерство охорони здоров'я, центри реабілітації та соціальні служби.
Ключові статті	Ст. 5 – принцип рівності ветеранів; Ст. 12 – пільги учасникам бойових дій; Ст. 13 – гарантії особам з інвалідністю внаслідок війни.	Ст. 9 – соціальні гарантії військовослужбовців; Ст. 10 – порядок грошового забезпечення; Ст. 18 – правовий захист.	Ст. 4 – принципи державної політики реабілітації; Ст. 10 – права на технічні засоби; Ст. 16 – функціонування реабілітаційних установ.
Тип соціального захисту	Переважно матеріальний та медичний (компенсаційний характер).	Комплексний – матеріальний, правовий і організаційний (під час і після служби).	Реабілітаційний – медико-соціальний та професійний (відновлення працездатності й інтеграція).

Джерело: сформовано автором на основі [70, 72, 73]